

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta Humanitních studií

Bakalářská práce

**Reflexe povahy vlastního partnerského vztahu u jedinců
z rozvedených rodin**

Monika Poláková

Praha, 2017

Vedoucí práce: Mgr. Eva Richterová

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. 6. 2017

podpis

Monika Poláková

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Evě Richtrové za její cenné rady, ochotu při spolupráci, trpělivost a čas, který byla ochotna mi věnovat.

Dále chci poděkovat participantům, kteří se účastnili mého výzkumu a podělili se s námi o své příběhy.

Velký dík patří i mé rodině a přátelům za podporu, kterou mi projevovali v průběhu studia.

OBSAH

Úvod.....	6
1. Teoretická část.....	7
1.1 partnerské vztahy.....	7
1.1.1 partnerství.....	7
1.1.2 vývoj partnerství v čase od 19. století.....	9
1.1.3 postoje k partnerským vztahům.....	10
1.2 primární rodina.....	13
1.2.1 primární rodina a její proměny.....	13
1.3 rozvod.....	15
1.3.1 krize, konflikty a rozvod, rozpad vztahu.....	15
1.3.2 dopady rozvodu, rozchodu rodičů.....	19
1.4 adolescence.....	23
1.4.1 dopady rozvodu, rozchodu rodičů na adolescenty.....	23
1.4.2 opakování zkušeností z dětství vs. vrozené dispozice.....	24
1.5. fáze mladé dospělosti.....	25
2. Praktická část.....	26
2.1 metodologie.....	26
2.1.1 oblast a cíl výzkumu.....	26
2.1.2 výzkumná otázka.....	26
2.1.3 výzkumná strategie.....	26
2.1.4 výběr vzorku.....	27
2.1.5 představení participantů, autorky.....	27
2.1.6 techniky sběru dat.....	28
2.1.7 analytické postupy.....	30
2.1.8 etické otázky.....	31
2.2 analýza.....	32
2.2.1 analýza rozhovorů analýza rozhovorů a jednotlivých zkoumaných oblastí a jejich interpretace.....	32
2.2.1.1 postoje a zkušenosti s partnerskými vztahy obecně.....	32
2.2.1.2 definice kvalitního partnerského vztahu.....	34
2.2.1.3 faktory, které mohou partnerské vztahy ovlivňovat.....	36
2.2.1.4 vliv primární rodiny na oblast partnerských vztahů.....	37
2.2.1.5 postoje k rozvodu, rozchodu.....	41

2.2.1.6	rozvod v době puberty dítěte.....	43
2.2.1.7	vztah s druhým rodičem po rozvodu.....	45
2.2.1.8	reflexe vlastních partnerských vztahů.....	46
2.2.1.9	vzory pro vlastní vztah.....	48
2.2.1.10	porovnání vztahu vlastního se vztahem rodičů.....	50
2.2.2	diskuze.....	52
Závěr.....		57
Seznam použité literatury.....		58
Přílohy.....		62

Úvod

Mým záměrem v této bakalářské práci je pojednat o problematice rozvodu a jeho vnímání u jednotlivců z rozvedených rodin, a to konkrétně v rámci vlastních partnerských vztahů. Existuje mnoho zahraničních studií i domácích kvantitativních studií, ale domnívám se, že k porozumění této problematice více do hloubky stále ještě chybí dostatek relevantních dat. Považuji také za podstatné to, že se v této práci věnuji konkrétní oblasti partnerských vztahů.

Doufám, že informace a výpovědi uvedené v této práci rozšíří základnu poznatků o tomto tématu a budou k dispozici všem, kteří se o tomto tématu chtějí dozvědět více už kvůli sobě, nebo např. kvůli svým partnerům, kteří jsou z rozvedené rodiny.

Tato práce je rozdělena na dvě hlavní části. V teoretické části se dozvídáme o všech aspektech, které se této problematice týkají, z teoretického hlediska. Pojednávám tak jak o rozvodu, tak o jeho dopadu na děti a konečně i na samotné partnerské vztahy.

V části praktické se pak zabývám metodologií a analýzou zjištěných dat.

Na závěr shrnuji dosavadní poznatky společně s těmi, na které jsem přišla díky kvalitativnímu výzkumu, jehož výsledkem jsou rozhovory s dvanácti participanty.

1. Teoretická část

Vzhledem k cíli mojí bakalářské práce jsem se rozhodla zaměřit se a rozpracovat následující oblasti.

1.1 partnerské vztahy

Partnerství je vztah mezi dvěma lidmi (ať už mezi dvěma heterosexuály nebo homosexuální), který plní své funkce. Oba aktéři ve vztahu hledají nejen vlastní naplnění, ale i absolutní štěstí a spokojenost (Bauman, 2006). Partnerské vztahy v lidech vyvolávají souběžně úzkost i touhu po nich – touží být svázáni, ale i svobodní; spolu, ale každý zvlášť (Bauman, 2006). Člověk je od přírody tvor společenský, takže vztahy s druhými aktivně vyhledává.

1.1.1 partnerství

Primární funkcí partnerského vztahu je reprodukce. Druhou nejdůležitější funkcí je emoční stránka – vzájemná pomoc a citová podpora. „Během dne se nám občas překloupí nálada z pozitivní do negativní a v tomto okamžiku má každý z nás nějakou záchytnou osobu, od které očekává pomoc. U dospělých se touto postavou stává zpravidla partner nebo ten, do koho je dotyčný právě zamilován“ (Klimeš, 2008:1).

Říčan (2006) pak definuje intimitu jako hodnotný milostný vztah mezi mužem a ženou a v bodech takto:

- Tělesná a duševní něha - není brzděna ani ostychem, ani opatrností a strachem ze závislosti nebo ze zesměšnění, ani rozumovými důvody nebo společenskými konvencemi
- Sebe otevření - přání dát se poznat ve svých silných i slabých stránkách, nemít tajemství
- Důvěra bez výhrad
- Vzájemná úcta, respekt
- Pravdivé poznání partnera

- Intimita znamená schopnost milovat ho i s jeho chybami
- Pravdivé poznání vlastních citů k partnerovi
- Společné dílo, záměry a plány, sdílená budoucnost
- Hravost, tvořivost, smysl pro humor
- Objevování, úžas, obdiv
- Výlučnost - intimita mezi mužem a ženou je možná jen ve dvou

V moderní době mají partnerské vztahy dle Giddense (1993) podobu čistých vztahů - tedy, jsou oproštěny od všech vnějších okolností zdůvodňujících jejich existenci. Čistý vztah existuje pro vztah samotný. Není podmíněn ani ekonomickými, ani sociálními okolnostmi. Zásadní roli hraje zaujatost muže a ženy pro vztah.

Matějková (2007) ve své knize partnerský vztah dělí na několik fází. První fází je fáze zamilovanosti, která trvá zhruba dva a maximálně tři roky. Ta se dále dělí na období poznávání (0 – 3 měsíce), vážný vztah (3 – 6 měsíců), tedy kdy se již oficiálně stáváme párem, po půl roce je vztah považován za dlouhodobý. Po tom, co fáze zamilovanosti odezní, nastupuje na její místo láska. Konečně po cca 18 až 20 letech partnerství přichází cit, jemuž říkáme přátelská láska neboli „caring“.

Láska může dle Maslowa (1968) nabývat těchto dvou podob: B (being) a D (deficiency). Intimní vztah D je vztah, v kterém člověk uspokojuje svoje vlastní potřeby, a soustředíme se na to, co partner dává nám. Intimní vztah B je vztah nesobecký, ve kterém jde o pomoc druhému k jeho osobnímu zrání a radosti z jeho úspěchů.

Patologické typy lásek rozlišuje Wile (1981) a to na lásku romantickou, kdy si člověk partnera i vztah idealizuje a má tak nasazené tzv. růžové brýle, a na lásku reaktivní, pro kterou jsou typické pády nahoru a dolů, podle toho, jak zrovna člověk vnímá nesoulad vztahu, přičemž je typické, že potřebuje tuto situaci neustále řešit a mluvit o ní.

Matějková (2007) konečně shrnuje i několik teorií volby partnera:

- Duplikační teorie rodičovského principu (Budy)
tendence hledat si podobného partnera jako je vlastní rodič
- Duplikační sourozenecký princip (Toman)
vychází z pořadí narození partnerů

- Teorie komplementarity potřeb (Winch)
přitahují se protikladní partneři
- Teorie výměny
volba závisí na osobnostních plusech a mínusech

Výrost (2008) však dobře upozorňuje na to, že země, jejichž kultura a tradice umožňují postup úplné svobody při volbě partnera, jsou ve výrazné menšině. Další alternativy výběru partnera mohou být:

- Výběr partnera je výsadním právem rodiny (rodičů) bez možnosti páru ovlivnit výsledek
- Rodina, resp. rodiče, uskutečňují výběr, ale jeden (častěji se vyskytující případ) nebo oba členové dyády mají právo toto rozhodnutí vetovat
- Partnera si členové dyády vybírají sami, ale rodina, resp. rodiče, mají právo veta

1.1.2 vývoj partnerství v čase od 19. století

Koncem 19. století se partnerské vztahy začaly vyvíjet dnešním směrem, a tedy jak uvádí Možný ve své knize Rodina a Společnost, "důvodem pro uzavření manželství se stává něco tak prchavého jako láska a manželství dostává podobu občanské smlouvy, vypověditelné kteroukoli ze stran, což má za následek nárůst rozvodovosti a opakovaných manželství" (Možný, 2006:21). Na začátku 90. let 20. st. vývoj partnerských vztahů a společnosti Možný popisuje následovně: „... Stoupá také věk prvorodiček i věk prvního sňatku. Přibývá lidí, kteří spolu žijí v nesezdaném soužití, které je veřejným míněním všeobecně přijímáno. Stále rychleji stoupá i počet dětí narozených mimo manželství" (tamtéž).

Lidé tak žijí nejen v manželství, ale i v alternativách společného soužití, jako je např. nesezdané soužití s dětmi, nesezdané soužití bez dětí, nebo např. vztah s více partnery na jednu. Dulkajová (2012) uvádí alternativy společného soužití ve své diplomové práci:

- manželství na zkoušku
- partnerství, kdy oba mají vlastní domácnost
- matka s dítětem, o jehož existenci nemá biologický otec pojetí

- dlouholetý trvalý vztah s dětmi, ale bez formální stránky manželství
- partnerství úmyslně bez dětí

Vývoj vztahu se dá dle Tavela (2007) sledovat v pěti krocích: hledání podnětů, vytvoření kontaktu, určování vlastností partnerů, budování intimity a udržení pouta. Partnerský vztah by měl uspokojovat potřebu intimity, bezpečí či jistoty.

1.1.3 postoje k partnerským vztahům

V dnešní době partnerské vztahy, rodina či další instituce, mění svou podobu, funkce a přizpůsobují se tak naší době. S tím souvisí i změna našich postojů k nim. Jak dnes partnerské vztahy lidé vnímají, se pokusila odhalit ve své diplomové práci studentka Husáková, která provedla v roce 2010 výzkum se 182 respondenty různých věkových kategorií. Autorka například uvádí, že 56,6% spíše souhlasí, že lidé v dnešní době upřednostňují kariéru před partnerským životem. Skoro polovina dotázaných pak kladně odpověděla na otázku, zda zastávají názor, že lidé v dnešní době raději ukončí partnerský vztah, než aby řešily problémy, které se v něm vyskytly. Uzavřít sňatek chtělo 48,8% z osmdesáti svobodných dotázaných. Současný trend ale potvrzuje další otázka a odpověď na ní, tedy 74,7% dotázaných určitě nepovažuje za špatné, pokud partneři žijí mimo instituci manželství. Konečně, celých 69,8% respondentů si myslí, že pro správnou výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče žili ve společné domácnosti.

Mezi studie které se zabývají partnerskými vztahy, patří např. i studie „Postoje studentů k manželství a rodině“ sociologa Benjamiva Vaila z r. 2014, které se účastnili vysokoškolští studenti z Masarykovy Univerzity, a z které se dozvídáme, že mladí „překvapivě“ touží jak po manželství, tak po rodině – celých 87% se chce vdávat či ženit, zatímco zbytek si myslí, že manželství je přežitek. Mít v budoucnosti děti pak touží mít celých 85% dotázaných.

Na opačný případ upozorňuje výzkum Helen Wilkinson a Geoffa Mulgana (1995), jenž uskutečnili ve Velké Británii před dvaceti lety, a z kterého vyplývá, že manželství naopak ztrácí na své přitažlivosti a významu (a to pro obě pohlaví).

Mezi hlavní zdroje, z kterých se však můžeme dozvědět nejen o postojích k manželství a partnerskému soužití ve srovnání s myšlenkami našich rodičů, ale i o vlivu samotného

rozvodu právě na formování těchto názorů, je kniha „Children of divorce“, kterou napsaly autorky Judith Wallersteinová, Julia Lewisová a Sandra Blakesleeová, a jenž je longitudinální studií – stává se tak jedinečným průvodcem životem dětí, které zažily rozvod, a které jsou nyní dospělými a vypráví nám svůj příběh o tom, jak je rozvod rodičů ovlivnil a jak vypadá jejich život nyní, několik let poté. Wallersteinová se v knize dotýká i již zmíněné problematiky vnímání vztahů a s nimi spojených institucí, tedy že „...*(rozvod) změnil jejich (dětí z rozvedených rodin) i naše vnímání manželství a závazků*“ (Wallerstein et al, 2000:xxvi). Mimo jiné se v knize dozvídáme, jak se právě lidé s touto zkušeností učí rolím v partnerských vztazích. „*Někdy to trvalo léta a stálo to několik ztroskotaných vztahů, ale skoro polovina žen a přes třetinu mužů v naší studii bylo konečně schopno vytvořit nový vzor pro tyto role. Učili se to složitější cestou – ze své vlastní zkušenosti*“ (Wallerstein et al, 2000:38).

Autorky konečně poskytují i návod na to, jak právě s touto zkušeností zacházet. Jako důležité vidí pravidla – „*pravidla jsou užitečná pro každé manželství, a pro manželství kde jsou oba nebo jeden z rozvedené rodiny jsou přímo nezbytné, protože díky pravidlům je bezpečné nesouhlasit nebo být naštvaný*“ (Wallerstein et al, 2000:57). Myslí se tím, že pokud si partneři dopředu stanoví pravidla, při kterých si vysvětlí, že konflikt není známkou rozpadu vztahu a pokud je člověk naštvaný, ještě to neznamena, že druhého nemiluje, a zároveň si dopředu stanoví, jak budou postupovat – např. v knize se uvádí, že konflikt by neměl trvat více jak 24 hodin anebo že by se nikdy neměly jako argumenty používat minulé konflikty – je tu větší šance, že budou oba konflikty lépe zvládat a vztah jimi neutrpí.

U nás na toto téma provedli výzkum například Zdeněk Matějček a Jiří Kovařík (1997 in Lovasová et al., 2006), a zkoumali, kolik je u nás dobře fungujících rodin, kolik těch, které fungují hůře a v čem jsou jejich odlišnosti. Respondenty nakonec rozdělili na ty, kteří považují svoje rodinné soužití za šťastné a spokojené (cca 70%), na ty, kteří jsou naopak se svým rodinným životem nespokojení a cítí se nešťastní (cca 10%) a na ty, kteří se nachází někdy „mezi“ (cca 20%).

Díky tomuto výzkumu jsme zjistili, že hlavní rozdíl mezi spokojenými a nespokojenými rodinami spočívá především ve vnitřních znacích (rodinná komunikace, interakce a vzájemné vazby), nikoli ve vnějších znacích (velikost rodiny, její skladba, uspořádání).

Ve fungujících rodinách partneři kladli důraz na tradiční hodnoty, jako je např. věrnost a trvalý citový partnerský vztah, dále porozumění v zájmech mezi partnery, porozumění v zájmech a názorech týkajících se zaměstnání, uznání a tolerance, schopnost pohovořit si otevřeně o různých problémech, shoda názorů na veřejné dění, možnost věnovat se plně zaměstnání. Za důležité považovali optimismus a sebedůvěru partnerů. Menší důraz kladli tito spokojení lidé ve srovnání s těmi nešťastnými a nespokojenými na dostatek peněz a dobré hmotné podmínky.

Co se týče spokojených rodin, výzkum ukázal, že čtyři z pěti spokojených lidí si pravidelně denně doma povídají o každodenních zážitcích, zkušenostech či problémech. Nejméně devíti rodinám z deseti se daří poměrně brzy vyřešit vzniklé konflikty – problémy se tak zbytečně nekumulují. Pro rodiny nespokojené bylo naopak charakteristické, že si ve více než 70 % o každodenních zážitcích a problémech nepovídají vůbec. Také se jim nedaří rychle řešit problémy a někdy konflikty neřeší vůbec.

Důležitým faktorem je i čas strávený spolu – v rodinách spokojených spolu její členové tráví o sedm hodin více času týdně než rodiny z druhé skupiny. Také s přáteli a známými tráví o dvě a půl hodiny méně času než s rodinou, zatímco u nespokojených je to přesně naopak.

I Glajchová (2012) ve své práci uvádí, co její respondenti uváděli jako pro vztah nejdůležitější. „Jako zásadní považovali společnou domluvu, resp. hledání řešení, a kompromis. Většina informátorů by zvolila rozvod až v případě nevěry, která je dle většiny „neskousnutelná“ (Glajchová, 2012:42). V její práci se také dozvídáme, že zatímco respondenti z rozvedených rodin pohlíží na manželství spíše pesimisticky a nepovažují ho za důležité, pro informátory z úplných rodin manželství má smysl, význam a považují jej za „utvrzení“ či „završení“ vztahu.

Z bakalářské práce studentky Bradáčové se také dozvídáme o vlastnostech, které by dle respondentů měly být základem fungujícího vztahu – jsou to vzájemný respekt a tolerance. Respondenti hovořili i o vlastnostech, na kterých pracují oni sami. A to například to, že snaží řídit heslem: Chovej se k ostatním tak, jak chceš, aby se oni chovali k tobě. Téma žádoucích vlastností rozdělila i autorka i dle pohlaví. *„Respondentky na sobě často vyzdvihovaly schopnost postarat se o druhého a schopnost stát za svým partnerem v každé*

chvíli. Respondenti se snaží být svému protějšku věrni a otevřeně komunikovat o všem podstatném“ (Bradáčová, 2014:52).

Výzkum Trentové se Southem (1992) ukazuje, že s vyšším vzděláním roste i schválení rozvodu, zatímco ochota k uzavření manželství se snižuje. Potvrzují, že lidé, kteří uzavřou manželství, mají negativnější postoje k rozvodu, zatímco již rozvedení lidé mají pozitivnější rozvodové postoje. Dále se domnívají, že i vyšší příjem podporuje méně tradiční postoje, u lidí s vyšším příjmem tedy lze očekávat spíše liberálnější postoje k rozvodu.

1.2 primární rodina

„Společenství muže, ženy a jejich dětí se označuje jako nukleární rodina a ta je všude na světě považována za základní jednotku solidarity a vzájemné odpovědnosti“ (Lovasová, 2006:15). Lovasová dále shrnuje základní funkce rodiny: reprodukční, ekonomická, socializační, emocionální.

Rodina je tu taktéž od toho, aby dítěti *zajistila optimální vývoj, tedy aby uspokojila jeho základní potřeby – ty dělíme do čtyř skupin. „Základnu tvoří potřeby biologické a vrchol potřeby vývojové“ (Lovasová, 2006:7).* Mezi nimi se nacházejí potřeby psychické a sociální.

„V ideálním případě je rodina místo, kde dostáváme, aniž bychom museli žádat, kde nás milují proto, že jsme, ne pro to, jakými jsme, kde zažíváme pocit bezpečí, kde máme útočiště, klid, důvěru, otevřenost, lásku, sdílení, pocit jistoty, radost. Zažití těchto pocitů a jistot v rodině příznivě ovlivňuje vývoj dítěte a v dospělosti mu umožní rozvinout a naplnit své možnosti, důvěřovat sobě i druhým, dávat, ne jen brát, či vyžadovat, řešit problémy, ne se jim vyhýbat, prožívat své pocity, ne je potlačovat“ (Mézlová, 2008:23).

1.2.1 primární rodina a její proměny

Po staletí měla v křesťanském kulturním okruhu rodina monopol na legitimní sex. (Giddens, 2000) A když se doba změnila a díky novým vynálezům se sex oddělil od početí (např. hormonální antikoncepce atd.), rodině zůstal monopol na plození dětí. To pro dnešní dobu alternativních soužití neplatí. Dříve taktéž bylo manželstvím nezrušitelným, vzhledem k tomu, že se zodpovídalo té nejvyšší autoritě – tedy, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.

V dnešní době je manželství občanskou smlouvou, jež může být vypověděna kteroukoliv ze stran. Změny samozřejmě proběhly na mnoha úrovních – práce se dříve soustředila pouze kolem domu, žena zůstávala celý život v domácnosti.

„Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností; málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Pro současnou rodinu je podle Iva Možného rovněž typické spojení nukleární rodiny s rodinou ženy“ (Matoušek 1997:35). Z toho logicky plyne, že se mění situace i pro muže. „Typickým případem nového problému je krize muže v rodině, který začal podnikat; podnikání se mu daří, ale on je v rodině přítomen minimálně. Někdy se svou absencí snaží rodině vynahradiť zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu. Jindy frustruje zbytek rodiny tím, že většinu financí investuje do svého podnikání a členové rodiny si připadají ukráceni na svých právech“ (Matoušek 1997:36).

Charakteristiku současné rodiny dle Mězlové (2008) provázejí tyto skutečnosti:

- Některé funkce rodiny převzaly jiné sociální instituce. Například dětské domovy, střediska volného času, výchova se částečně přesouvá od rodiny do školních zařízení.
- Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu. Zvyšuje se podíl rodin bez uzavřeného manželství.
- Snižuje se stabilita rodiny. Až 50% uzavřených manželství končí rozvodem.
- Mění se celková struktura rodiny. Rozšíření, dostupnost a zkvalitnění antikoncepce se odráží i v tom, že sexuální kontakty se oddělily od početí, to způsobilo pokles počtu narozených dětí, omezuje se vícegenerační soužití.
- Rodina se jeví jako více uzavřená a více izolovaná. V průměru se zúžila síť vazeb sousedských, přátelských a zčásti i příbuzenských. V důsledku toho se současná rodina jeví jako labilnější, citlivá na různé „otřesy“ uvnitř.
- Prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí. Dospělé děti nijak nespěchají s osamostatněním.

- K proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu. Děti se rodí až po určité době trvání manželství nebo partnerství. Odkládá se i manželství, zvyšuje se průměrný věk sňatku.
- Narušuje se integrita rodiny. Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu. Z toho vyplývá nedostatek času tráveného s rodinou.
- Lze pozorovat vzrůstající demokratické tendence jak mezi manželi, tak mezi rodiči a dětmi. Především to změnilo postavení žen, dochází i k posunu rolí mezi mužem a ženou. Demokratizační tendence mezi rodiči a dětmi se promítá ve větší složitosti rodinné výchovy. Autorita, především otců, klesá.
- Mění se přístup k závaznosti manželského svazku.
- Pozměnily se hodnotové orientace a žebříčky hodnot. Vzdůstá honba za ekonomickým standardem, výrazně vzrostla diferencovanost rodin, pokud jde o ekonomickou situaci, životní úroveň.

Giddens ale i dobře poukazuje na to, že průzkumy v USA a v Evropě dokazují, že jen málo lidí by se chtělo vrátit k tradičním rolím nebo k právně vymezené nerovnosti. Poukazuje tak na to, že tento vývoj s sebou přinesl i mnoho pozitivních změn. (Giddens, 2000)

Katrňák má podobný pohled jako Giddens - říká, že „česká rodina se nehroučí, nabývá pouze nových, rozmanitějších podob“ (Katrňák, 2011:22).

1.3 rozvod

V České republice se úhrnná rozvodovost již několik let pohybuje blízko hranice 50% a ze statistických údajů vyčteme, že jde spíše o vzestupnou tendenci (viz příložená tabulka Úhrnné rozvodovosti), která je společná většině zemí a jedná se tak o globální problém. Naopak sňatečnost každým rokem klesá.

1.3.1 krize, konflikty a rozvod, rozpad vztahu

V rámci partnerských vztahů se často hovoří o krizích, které přicházejí skoro u všech vztahů v podstatě ve stejnou dobu. Matějková (2007) uvádí tři velké krize.

Krise třetího roku přichází v době, kdy vztah opouští fázi zamilovanosti. S tím jak odchází okouzlenost partnerem, samozřejmě i ubývá schopnost plného pochopení všeho, co dělá. Často se tak partneři dostávají do konfliktů ohledně věcí, které jim dříve nepřišly důležité nebo si jich ani „nevšimli“. *„Rozdíl mezi tím, jak nereálně jsme vnímali partnera v období zamilovanosti a současným realistickým vnímáním vede k tomu, že máme pocit, že se partner změnil, podvedl nás. Může se stát, že si tuto fázi mylně interpretujeme tak, že se náš partner konečně přestává přetvařovat a vidíme jeho pravou tvář“* (Matějková, 2007:16)

Krise sedmého roku není tak hluboká, ale zato často trvá více let. Krize nejčastěji vzniká z těchto dvou příčin. *„První je nuda, zaběhlý stereotyp. Druhým důvodem je ochladnutí sexuálního života“* (Matějková, 2007:17). Právě v této době si lidé často hledají uspokojení mimo svůj vztah, tedy dochází k nevěře, a ta má tendenci krizi ještě více prohloubit, ne-li vztah finálně zničit.

Poslední krize je v období mezi 18 – 25 rokem vztahu. Souvisí hlavně s věkem partnerů a s odchodem dětí z domova. *„Nastupují první projevy stáří, první známky toho, že náš čas je vyměřen. Vyhraňují se rysy osobnosti. Vystává před námi úkol, jak nalézt zpět naše staré přátelství a blízkost“* (Matějková, 2007:19).

K tématu konfliktů přispívá i studentka Pacnerová (2009) svou prací, a to konkrétně kapitolou, kde nám přibližuje konkrétní oblasti každodenního soužití, které jsou v partnerském vztahu často zdrojem konfliktů, rozdílných názorů:

- hospodaření s finančními prostředky
- využívání volného času
- výchova dětí
- sexuální soužití
- vlivy rodičů
- nevěra

Téma vlivu rozvodu rodičů autorka nezmiňuje, k bodu „vlivy rodičů“ se vyjadřuje pouze tak, že problém se stává hlavně to, když rodiče partnerů příliš do jejich vztahu zasahují (Pacnerová, 2009).

Údaje ze statistického úřadu z r. 2009 nám napoví více o důvodech rozvodu a pojednává o nich autorka Masáková. Uvádí, že *„nejvyšší míra rozvodovosti se v r. 2009*

vyskytovala po dvou až čtyřech dokončených letech od uzavření manželství a manželství do svého zániku rozvodem trvalo průměrně 12,5 roku“ (Masáková, 2011:39). Co se týče příčin rozvratu manželství, potvrzuje se stále četnější výskyt obecných příčin (tedy „rozdílnost povah, zájmů“ a „ostatní“) před těmi, co jsou konkrétněji formulovány. „Nejčastější příčina rozvratu manželství identifikovaná soudem je většinou nevěra. Druhým nejčastějším důvodem je alkoholismus muže či nezájem o rodinu ze strany ženy“ (Masáková, 2011:39).

Tyto údaje konečně podpořily i výsledky bakalářské práce autorky Bradáčové, v které se 14 respondentů shodlo, když uváděli jako důvod pro rozvod obecnou kategorii dlouhodobé neshody a prozradili, že tento důvod pak často ještě podpořila nevěra jednoho z partnerů (Bradáčová, 2014).

Z diplomové práce autorky Doupovcové (in Novák, Průchová, 2007) se naopak díky její analýze dozvídáme o znacích s tzv. rozvodovým potenciálem. Rozdělila je na znaky s velkým významem a středním významem. Zmiňuje i znaky, které naopak působí proti rozvodovému potenciálu.

Mezi velmi významné znaky patří:

- Oba mají konkrétní představu o rozvodu, včetně potřebných právních úkonů
- Oba uvažují o rozchodu i v období relativního klidu
- Žena má dlouhodobý mimomanželský vztah
- Sex v manželství chybí déle než šest měsíců
- Partneři již bydlí odděleně v různých bytech
- U jednoho či obou je dotyková averze vůči druhému

Mezi středně významné znaky patří:

- Přímý kontakt mezi partnery končí hádkou
- Veškerý volný čas tráví odděleně
- Oba rodiče mají oddělené kontakty s dětmi
- Žádná aktivita neprobíhá společně
- Oba již seznámili s manželskými problémy své okolí a příbuzné
- Finanční hospodaření je oddělené
- Manželé přestali společně stolovat

Proti krokům rozvodového potenciálu působí následující faktory:

- Věk obou je nad 60 let
- Jeden či oba manželé jsou praktikující katolíci
- Manželé mají ve společném jmění nemovitost, která je např. fakticky neprodejná nebo je vypořádání složité
- Manželé bydlí na vesnici
- Příjmy rodiny jsou na úrovni životního minima
- V rodině jsou více než dvě nezletilé děti
- Manželé bydlí na vesnici, kde je vyšší průměr věřících než odpovídá průměr v ČR

Že se u nás ročně rozvádí více a více rodin, můžeme interpretovat i jako důsledek prosazování hodnot individualismu. *„Češi, zvláště mladí, se v průběhu minulých 20 let natolik ztotožňují s individualistickými hodnotami, že pokud jsou v manželství a rodině nespokojeni, pokud jim tento způsob života nevyhovuje a cítí se být omezeni a spoutáni, bez problémů se rozvádějí, a to i za cenu, že budou žít v neúplné rodině“* (Katrňák, 2011:19). Dnes méně lidí zakládá rodinu, vstupuje do manželství, klesá porodnost, vzniká a posiluje trend *singles*, lidé se rozvádí, více dětí je tak z neúplných rodin nebo si naopak často musí zvykat na novou rodinu...

Co se týče postoje ohledně rozvodu, při své studii s 571 mladými dospělými přišla Cuiová a kol. (2010) na to, že v porovnání s dětmi z úplných rodin, pubescenti z rodin rozvedených zastávali k rozloučení partnerů příznivější postoj.

Co se týče řešení konfliktů, Wallersteinová a její kolegyně z výzkumu vyvozují, že *„protože děti z rozvedených rodin neumí konflikty zvládat, mnoho z nich při nich sahá po tom nejhorším způsobu jejich řešení“* (Wallerstein et al, 2000:56). Autorky tím myslí např. skrývání vlastních pocitů či utíkání od konfliktu.

Zajímavý je i poznatek výzkumu, že lidé z rozvedených rodin si často hledají partnery, kteří zkušenost s rozvodem u svých rodičů nemají. *„Stabilní rodinné zázemí pro ně evidentně znamená pocit bezpečí...“* (Wallerstein et al, 2000:60). Jak se dozvídáme v textu, právě

s rodinou partnera pak tito lidé navazují hlubší vztahy a naopak od svých rodin se distancují – jedním z důvodů je to, aby jejich dítě poznalo harmonický vztah.

1.3.2 dopady rozvodu, rozchodu rodičů

Z mnoha předchozích studií se dozvídáme o konkrétních dopadech rozvodu na děti. Například to, že dlouhodobé vystavování dítěte manželským konfliktům může u dítěte vytvořit predispozice k manželským konfliktům v pozdějším životě (Amato et al, 1995). Cunningham a Thorton (2006) dodávají, že pokud dítě vidí více a více zvyšující se neštěstí v manželství svých rodičů a klesající kvalitu jejich manželského života, budou v dospělosti spíše podporovat různé alternativy manželství. A to právě proto, že mnohem atraktivnějším modelem jsou rodiče šťastní, nikoliv nespokojení a nešťastní (Cunningham & Thornton, 2006). Nejen tito autoři tak navazují na problematiku toho, že dětem, jichž rodičům se vztah rozpadl, chybí řádný vzor nejen k tomu, jak zvládat konflikty, ale konec konců i k tomu, jak má vypadat harmonický dlouhodobý vztah. I kvůli tomu tyto děti vnímají lidské vztahy jako nestabilní (Gardner, 1991). Proto nám v hlavě vyvstane otázka, jaký vliv to má na jejich přemýšlení a skutečné prožívání jejich vlastních vztahů.

Velkým problémem u dětí je také to, že se často z rozvodu obviňují a jsou příliš malé na to, aby chápaly některé souvislosti.

Mnozí mohou prožívat úzkost vztaženou k jejich budoucnosti a mladí si začnou dělat starosti, jak budou zvládat svůj partnerský vztah, zejména pokud v rodině proběhlo více rozvodů. Mladí jedinci pak mohou dojít k přesvědčení, že rozvod je jediné možné řešení a v budoucnu potká i jej. Někteří se tak rozhodnou do manželství nevstupovat vůbec (Smith, 2004).

Zároveň ale si spousta z nich uvědomuje, že nemusí žít život svých rodičů a tudíž chápou, že jejich manželství nutně rozvodem skončit nemusí (Bradáčová, 2014).

Důležité je také upozornit na to, že rozvody mohou probíhat ve velmi nepřátelském duchu, z čehož pak pro děti plynou vážné následky (somatické problémy, psychické problémy, problémy s prospěchem ve škole, odloučení a úplná ztráta kontaktu s jedním z rodičů atd.), ale zároveň, že jsou tu i rozvody, které probíhají relativně hladce, a tak závažné dopady s sebou tak logicky nenesou. To dokládá i tvrzení, že „rozvod nebo rozchod

nemusí být pro dítě vždy katastrofou. Mnoho dětí si to uvědomí, jakmile se zmírní nepřátelství mezi rodiči, zejména pokud byly součástí rodičovských sporů i děti“ (Smith, 2004:35).

Pokud chceme zmínit konkrétní dopady, které cítí mladí dospělí, Smith (2004) mluví o tom, že ztratí důvěru ve svou schopnost být šťastní a jejich sebevědomí prudce klesá. To samozřejmě souvisí s tím, že se často bojí svých vlastních vztahů a raději si nikoho příliš „nepouští k tělu“.

Mlynářová (2014) také vhodně upozorňuje na to, že rodiče si staršího dítěte tolik nevímají, protože jej vnímají jako soběstačného a zároveň ani nezpozorují, jak by ho rozvod mohl ranit, neboť má tendenci neprojevat emoce přímo a bezprostředně. Adolescenti pak v sobě často tyto pocity potlačují, a právě v pozdější době se tyto pocity vrací a „vyvěrají“ z jejich nevědomí a způsobují problémy ve vlastních vztazích.

Na to konečně upozorňuje i Bradáčová. *„Vedle vědomých očekávání si lidé přinášejí do vztahu také očekávání nevědomá. V nich dominuje především osoba rodiče, ta může zastávat funkci pozitivního modelu i funkci odstrašujícího případu či může vystupovat jako osoba napovrch respektovaná, v jiných oblastech však obávaná, či dokonce nenáviděná“ (Bradáčová, 2014:33).*

Jak jsem již dříve uvedla, dopadů rozvodu rodičů na děti je hned několik, a to nejen z oblasti partnerských vztahů. Velmi přitom záleží na věku dítěte. Dle jednotlivých fází a věku dítěte nám dopady rozvodu velmi dobře popisují Novák a Průchová (2007) ve své knize:

- u těhotných žen hrozí předčasný porod, nízká porodní váha a do budoucna může hrozit vývojové opoždění
- novorozenci vycítí psychickou nepohodu, jenž je na ně velmi snadno přenášena
- dítě kolem třetího věku života trpí např. nočními děsů a má strach odloučit se od osoby, která o něj pečuje; právě v tomto věku se dítě může obviňovat z rozvodu
- malý školák, tedy dítě ve věku cca 6 let, se často ve škole nemůže příliš dobře soustředit a taktéž se objevuje zvýšená agrese

- v deseti letech pak děti prožívají pocity ztráty a mohou ostatním spolužákům závidět úplnou rodinu
- v pubertě děti již rozvod velmi dobře chápou a mohou se snažit situaci využít/zneužít (např. vydírají rodiče atd.)
- v patnácti letech je velmi těžké si u dítěte udržet autoritu, a to i bez rozvodu, a právě v tomto věku jsou také vystaveny riziku zneužívání návykových látek a sexuální promiskuitě
- dospělí se s rozvodem vyrovnávají lépe, navíc se často snaží být rodičům nápomocní

Jako přínosnou vidím taktéž informaci, že pokud mají jedinci v dospělosti kvůli zkušenosti s rozvodem s rodiči špatný vztah, může to mít v poslední fázi vliv i na jejich vnoučata (Novák, Průchová, 2007).

Oblasti, na které může rozvod u dětí působit, rozděluje i Glajchová (2012) ve své práci, a to na oblasti:

- vliv na životní dráhu jedince
- socioekonomický status
- sociální role a socializace
- hodnoty a postoje
- interpersonální chování

Právě v posledním bodu, tedy ve vlivu na interpersonální chování, tvrdí, že: *„Dospělí jedinci pocházející z rozvedené rodiny disponují emocionální nejistotou, nedostatečnou důvěrou, žárlivostí, a bývají neschopní svěřit se partnerovi.“* (Glajchová, 2012:17)

„Rozvod jako téma studie musí být zkoumán na bázi případ od případu, a teprve poté může být spojeno s ostatními unikátními případy“ (Pikounis, 2010:23). Pikounis vhodně upozorňuje na to, že rozvod je třeba zkoumat z několika úhlů – ani dosavadní zahraniční výzkumy neposkytují dostatečně celistvý pohled na tuto problematiku. Rozvod je proces a výzkumy se tak zajímají o jeho příčiny, průběh i důsledky. Úkolem mojí práce je snaha o lepší pochopení právě poslední fáze rozvodu – tedy jeho dopadů. I to je téma velmi široké a dá se pojmut hned několika způsoby.

I proto má smysl dělat další výzkumy – s různými skupinami informátorů, s odlišením jako např. dle národnosti či věku a zároveň pozorovat vliv jen na určitou část v životě jedince apod. Dalším faktorem může být dle Carranzy a kol. (2009; in Laura N.) zkoumání zkušenosti až po uplynutí delší doby nebo dospívajících, vzhledem k tomu, že většina studií se zabývá dětmi.

Jaké dopady má rozvod na ty, jimž se rodiče rozvedli v pozdější době, tedy když jim bylo 15-16 let, zkoumá Číhalová ve své bakalářské práci společně se čtyřmi informátory, které se jí podařilo oslovit. Při svém výzkumu zjistila, že především jejich vztah s otcem velmi utrpěl. Dvěma informátorkám se otec odcizil, a přestože se jim poté podařilo vztah navázat, už nikdy nebyl tak blízký. Posledními participantovi se otec vzdálil úplně. Informátorky měly také podle výzkumu tendenci vyhledávat starší partnery, a paradoxně, povahově podobné právě svému otci. Autorka to přičítá faktu, že jim současný partner má jednoho z rodičů „nahradit“ (Číhalová, 2013).

O čem se však mluví méně, jsou pozitivní dopady rozvodu. Z výzkumů totiž vyplývá, a to potvrzuje např. i práce Ming Cuiové a kol. (2010), že rozvod může mít jak negativní, tak pozitivní dopad. Pro některé může být dopad rozvodu devastující, ostatním může naopak tato zkušenost napomoci v jejich rozvoji.

V rodinách, kde chybí otec a hlavou rodiny je žena, není na děti kladen takový tlak k dodržování genderových rolí, jako je to běžné v úplných rodinách. Často se totiž ujímají různých domácích úkonů, aby nahradily chybějícího rodiče (Weiss, 1979).

To potvrzuje i Kurdek a Siesky (1980), když říkají, že rozvedení rodiče musí rozšířit svoje vzorce chování, aby mohli splnit všechny rodičovské zodpovědnosti, a tedy aby mohli zastávat více androgenní role.

Dalším pozitivním důsledkem může být sblížení a upevnění vztahu s pečujícími matkami. Dcery mají dokonce sklony popisovat jejich matky jako „nejlepší přítelkyně“ a jejich vztah hodnotí jako přátelský (Arditti, 1999).

Konečně Severová a kol. (2007) ve svém výzkumu se 158 adolescenty z Izraele přišli s výsledky, že přestože mnoho respondentů pocítilo nepříjemné důsledky rozvodu svých rodičů, více než polovina odpověděla, že zkušenost rozvodu jim přinesla více pozitivních než negativních důsledků. Účastníci, kteří při rozvodu volili strategii „podpory a zvládnutí“, díky

tomu zažívali větší pocit zodpovědnosti, dospělosti, sebevědomí, vnitřní síly, stejně tak měli větší pochopení pro rozhodnutí svých rodičů, pro jejich slabosti a silné stránky. To nakonec přispělo k tomu, že respondenti lépe chápou intimní vztahy – lépe se tak vyrovnali s rozvodem rodičů a stejně tak lépe chápou závazky, které plynou z jejich vlastních vztahů.

Kurdek (1980) také dobře upozorňuje na to, že vztah mezi strukturou rodiny a vyrovnáním se se situací u jedince, musí být vnímán jako reciproční. Psychologický stav dítěte se odvíjí od změn v rodině a je to důležitý element při dalším přizpůsobování se dítěte novým situacím a vztahům. Lépe se s rozvodem rodičů vyrovnávají děti a adolescenti s vnitřním místem kontroly a vysokým stupněm interpersonálního uvažování.

1.4 adolescence

Výzkum v této bakalářské práci je zaměřen na informátory, kterým se vlastní rodiče rozešli v době, když se nacházeli v pubertě.

Pubescence neboli puberta – období mezi 11 až 15 lety je přechodnou fází v životě člověka, když již není dítětem, ale ještě není ani „hotovým“ dospělým (Langmeier, Krejčířová, 2006). Dochází k výrazným fyziologickým změnám, v této době jsou velmi silné erotické city a důležité je navazování vztahů s vrstevníky, zejména s opačným pohlavím.

1.4.1 dopady rozvodu, rozchodu rodičů na adolescenty

Konečně v tomto věku se i formují životní hodnoty. Kenyon a kol. (2007) tvrdí, že právě dospívající jsou schopni rozeznat, *jak může rozvod ovlivnit vztahy, a to i ten jejich*. Jak se v mnoha pracích dozvídáme, častými důsledky prožití rozvodu rodičů u pubescentů bývá špatné navazování vztahů s opačným pohlavím či negativní postoj k instituci manželství (Zeletňáková, 2007).

Stížnosti na nepochopení rodičů jsou nejčastější právě v období puberty a dospívání. Je to pochopitelné - začátek dospívání býval tradičně hodnocen jako zvýšeně konfliktní období mezi rodiči a dětmi (Lovasová, 2006). O to složitější se situace stává, když rodinou zmítá rozchod rodičů. *„Děti v období puberty – ve věku zhruba 14 až 16 let – se potýkají i s tím, že se snaží o pochopení situace, přistupuje však i pubertální labilita a náladovost, která*

se v době kolem rozvodu a po něm zvyšuje. U těchto dětí hrozí nejenom pocity úzkosti, deprese, zklamání, nejistoty, ale i nekonstruktivní hledání úniku – např. v drogách, sebepoškozování, sexuální promiskuitě, delikvenci apod.“ (Procházková, 2011:71).

A jak uvádí Teyber (2007), právě adolescenti z rozvedených rodin se často obávají, že rozpad vztahu jejich rodičů ovlivní jejich schopnost mít kvalitní partnerský vztah. Naopak za povzbudivé považuje, že mnoho z nich vykazuje v reakci na rozvod urychlení svého vývoje.

1.4.2 opakování zkušeností z dětství vs. vrozené dispozice

„Mnozí (čtenáři) zažili sami partnerskou krizi, někteří i rozvod, někteří prožívali konflikty nebo i rozvod rodičů jako děti; mají názory na různá řešení krize“ (Hajná, 2016:1). Právě takový příjem budí zájem – právě „mají názory na různá řešení krize“, tedy jakési porovnání mezi přímou zkušeností a zkušeností, jež člověk zakusil dříve nebo již byl svědkem, a ke které má teď potřebu se vyjádřit, právě díky vlastní zkušenosti, v sobě předpokládá, že člověk uvažuje o přítomnosti ve vztahu k minulosti.

Cílem této bakalářské práce je nahlédnout v této oblasti do myšlení „dětí“, nyní dospělých, které zažily rozvod a které jej mohou anebo nemusí promítat do svých vlastních zážitků.

Jak jsem zde již dříve uvedla, mnoho informátorů má strach z toho, že budou chyby rodičů opakovat.

Na druhé straně stojí názor Harrisové, že „*chování a jednání rodičů má pouze malý vliv na budoucí podobu uspořádání života jejich dětí*“ (Šťastná, 2006:179). Věří, že vliv na chování v partnerských vztazích nemá ona zkušenost, nýbrž dědičnost. Harrisová vysvětluje problematiku následovně: „*Nikoliv vztah mezi dvěma lidmi, ale intra a mezi skupinové procesy jsou zodpovědné za přenos kultury a za změnu charakteristik dětské osobnosti*“ (Harris, 1995:458). Objev, že jedinci si přisvojují různé osobnosti, své já, různých sociálních kontextech, není nic nového – William James o tom napsal již v r. 1980. To pouze potvrzuje myšlenku autorky, že nejen primární rodina „jedince“ utváří. „*Děti zjistí, kým jsou – zda pomalými nebo rychlými, zda líbivými nebo upřímnými, vůdci nebo následovateli – při srovnání s ostatními*“ (Harris, 1995:473) .

Dostáváme se tak k poznatku, že dle psycholožky Harrisové a mnoha dalších odborníků je osobnost utvářena nejen primární rodinou, prostředím, ale také hlavně dědičným faktorem. „*Dědičnost obvykle tvoří 40% až 50% osobnostních charakteristik, pokud jsou měření prováděna v dospělosti*“ (Harris, 1995:459). Jak autorka uvádí, sama rozvodovost může být dědičná. „*Samozřejmě, že se nedědí tendence k tomu se rozvést, ale charakteristiky jako je impulzivita, nevládnost nebo tendence k alkoholismu, které mohou k rozvodu přispět*“ (Harris, 1995:480).

1.5 fáze mladé dospělosti

Informátoři, kteří se budou tohoto výzkumu účastnit, budou ve věku dvaceti až třiceti let. Dle Eriksona se tak nachází ve fázi mladé dospělosti (20 – 30 let), přičemž základním vývojovým úkolem této fáze je „intimita proti izolaci“. Člověk by tak měl být více než kdy dříve připraven k tomu se odevzdat citovému vztahu.

Podle autorky Vágnerové je pro mladého dospělého partnerský vztah velmi důležitým prostředkem osobního rozvoje. Mladý dospělý si vytváří důvěrný, spolehlivý a stabilní vztah, který mu slouží jako zdroj citové jistoty a bezpečí, později se stává základem budoucího manželství a rodiny. Mladý člověk v takovém vztahu získá potřebné podněty k pochopení sebe sama i k realizaci osobního potenciálu. Partnerský vztah rozvíjí intimní oblasti osobnosti, které se nemohou rozvinout jinak, než právě prostřednictvím hlubší vazby (Vágnerová, 2007). Konečně i Prokeš (2000) píše o tom, že právě v tomto věku dochází mezi generacemi k přenosu komunikačních vzorců, vč. např. modelů řešení manželských konfliktů.

2. Praktická část

2.1 metodologie

2.1.1 oblast a cíl výzkumu

V této bakalářské práci se zabývám otázkou, jak dnešní mladí Češi z rozvedených rodin pohlíží na svůj partnerský vztah.

Většina bakalářských a diplomových prací či studií se soustředí na dobu bezprostředně po rozvodu, na vliv, který má rozvod ještě na malé děti, na jejich výchovu, na téma střídavé péče, na syndrom zavrženého rodiče apod. (Amato et al, 1995; Gardner, 1991; Glajchová, 2012; Lovasová, 2006; Mlynářová, 2014; Smith, 2004; Teyber, 2007; a další).

Mým záměrem bylo nahlédnout na dlouhodobější dopady tohoto fenoménu – tedy, jak vnímají vztahy, samotný rozvod a jak vnímají svůj vlastní vztah jedinci, kteří jsou sami z rozvedené rodiny.

Cílem práce bylo zjistit, zda mladí lidé, kteří zažili rozvod v době puberty, vůbec pociťují dopady rozvodu, a to konkrétně v oblasti svých partnerských vztahů.

2.1.2 výzkumná otázka

„Tématizují participanti rozpad vztahu svých rodičů v kontextu vlastních partnerských vztahů?“

2.1.3 výzkumná strategie

Vzhledem k zaměření mé práce a požadovanému výsledku – tedy jakési osobní zповědi jednotlivců, které míří do hloubky a zabývají se konkrétními příběhy – jsem volila kvalitativní výzkumnou strategii, nástrojem mi pak byly individuální polo strukturované rozhovory.

Postup je opačný ve srovnání s metodou kvantitativní - ze stejných důvodů jsem tedy nepostulovala výzkumnou hypotézu. Až díky postupnému vyhodnocování jsem pomalu přicházela na výstup výzkumu, který zpočátku není tak jednoznačný, jako při analýze dat kvalitativních.

2.1.4 výběr vzorku

Za vzorek populace jsem volila informátory, kteří splňovali následující *tři kritéria*. Za prvé, vlastní rodiče se rozvedli v době, kdy oni sami byli v pubertě, tedy ve věku 11 až 15 let. Zajímá mne názor „*mojí generace*“, volila jsem tak informátory, kterým je mezi 20 – 30 lety, a dle Eriksona se nachází ve fázi „*mladší dospělosti*“ – konečně, hlavním úkolem právě v této fázi je dosáhnout schopnosti spojit se v důvěrném vztahu s druhým člověkem. Toto kritérium tak napomáhalo i skutečnosti, že pro můj výzkum jsou relevantní pouze participanti, kteří se momentálně nacházejí v dlouhodobém (trvajícím déle než šest měsíců) partnerském vztahu či s ním mají zkušenost.

Jsem si vědoma toho, že v tomto případě nebyla pokryta oblast těch informátorů, kteří se mohou (ne)záměrně partnerským vztahům právě z těchto i jiných důvodů vyhýbat, nicméně tato skutečnost má souvislost s tím, že chci ve svém výzkumu zkoumat reflexi vlastních vztahů těchto jedinců a jejich postoje - abych tak mohla pozorovat konkrétní dopady a odpovědět na tyto otázky, je nutné, aby participanti se vztahem zkušenost měli.

Nebylo nutné vylučovat účastníky na základě dalších znaků jako je např. pohlaví, naopak jsem se snažila najít zástupce obou pohlaví, aby byla výzkumná data vyvážená. Je však pravdou, že protože ze strany mužů nebyl takový zájem, v mém výzkumu převažují ženy.

První participanty jsem účelovým výběrem hledala mezi svými známými ze školy, z práce, mezi kamarády a následně jsem mohla aplikovat metodu sněhové koule.

Chtěla jsem dosáhnout získání dat od deseti informátorů. Finální počet získaných rozhovorů je dvanáct.

2.1.5 představení participantů, autorky

Používala jsem metodu sněhové koule, přičemž prvními participanty byli ti, které jsem znala z práce nebo z okolí, a u kterých jsem dopředu věděla, že splňují podmínky pro účast ve výzkumu. Mnoho participantů se mezi sebou znalo, protože se mezi sebou dále doporučovali. Rozhodla jsem se, že z důvodu zachování anonymity a ochrany dat participantů, představení participantů a data o nich nebudu uvádět v souhrnné přehledné

tabulce, ale data budou od sebe co nejvíce oddělena tak, aby byla zpětná identifikace v podstatě nemožná.

Výzkumu se zúčastnilo 12 participantů, z toho devět žen a tři muži. Věkové zastoupení je od 20 do 30 let, z toho třem informátorům je 20 let, jednomu 22 let, dvěma 23 let, třem 24 let, dvěma 26 let a jednomu 30 let. Většina informátorů pochází z Prahy, jeden ze Středočeského kraje, dva z Pardubického kraje a jeden informátor je z Jihomoravského kraje. Co se týče dokončeného vzdělání, osm participantů má středoškolské vzdělání s maturitou, bakalářské vzdělání mají dva informátoři a dva informátoři mají magisterský nebo inženýrský titul.

Manželství rodičů zúčastněných participantů trvalo v rozmezí od 11 do 20 let, konkrétně pak manželství trvala 14 let, 15 let, 16 let, 19 let a 20 let, dvě manželství trvala 11 let a 17 let, a tři manželství trvala 12 let. Rodiče se rozvedli se v době, když pěti participantům bylo 11 let, třem bylo 12 let, třem bylo 13 let a jednomu 15 let.

Sami participanti se nachází v dlouhodobých vztazích. V kategorii 1 – 3 roky trvání vztahu jsou dva informátoři, v kategorii 3 – 5 let jsou čtyři informátoři, v kategorii 5 – 10 let jsou tři informátoři a v 10 a více let je jeden informátor.

Ti, kteří v době výzkumu v dlouhodobém partnerském vztahu nebyli, mají zkušenost se vztahem, který trval 2 nebo 4 roky.

V současné chvíli bydlí pět participantů s jedním rodičem, přičemž pouze v jednom případě jde o otce. Pět informátorů bydlí s partnerem a dva bydlí sami.

Autorce je dvacet tři let a pochází z Prahy. Má dokončené střední vzdělání s maturitou. Manželství rodičů trvalo cca 16 let a rodiče se rozvedli, když bylo autorce 15 let. Se svým partnerem oslavili čtyřleté výročí vztahu a byt sdílí s ním.

2.1.6 techniky sběru dat

Téma je citlivé a osobní (intimní), a tedy vyžaduje informátorův pohled do minulosti i hodnocení současnosti. Jako vhodná technika se mi tak jevil rozhovor – konkrétně jeho polo strukturovaná forma. Informátoři tak měli více prostor, aby vyjádřili své subjektivní názory a dával jim zároveň možnost, aby se sami rozhovořili o tom, co chtěli vyjádřit.

Výběr prostředí jsem nechala na informátorovi, rozhovor jsme ale pokaždé uskutečnili na klidném místě bez účasti cizích osob. Z důvodu získání důvěry probíhal kontakt vždy tváří v tvář.

Na začátku jsem participantům představila sebe i svůj výzkum. Vždy jsem je upozornila na čtyři pilíře etiky a nechala je podepsat informovaný souhlas. Rozhovor jsem začínala otázkou na základní informace o nich samotných, na tzv. tvrdé charakteristiky – věk, odkud pocházejí a jaké mají dokončené vzdělání.

Svoje bádání jsem zaměřila na tři oblasti – postoje k partnerským vztahům, postoje k rozvodu obecně i individuálně dle vlastní zkušenosti, a reflexe vlastních partnerských vztahů.

Přepis struktury rozhovoru a kladených otázek:

- Úvod, získání tvrdých charakteristik
 - Kolik je Vám let?
 - Jaké máte vzdělání a odkud pocházíte?
(následující otázky kladu pouze tehdy, pokud data samy nevyplnou v průběhu rozhovoru a kladu je tedy až nakonec)
 - Jak dlouho jste sám/a v partnerském vztahu?
 - Bydlíte sám/a, s rodiči nebo s partnerem/-kou?
 - Kolik let Vám bylo, když se vztah Vašich rodičů rozpadl?
 - Kolik let jejich manželství trvalo?

- Postoje k partnerským vztahům
 - Jaký je Váš postoj k partnerským vztahům?
 - Jaké jsou Vaše obecné zkušenosti s partnerskými vztahy?
 - Co podle Vás definuje dobrý partnerský vztah?
 - Na jakých hodnotách podle Vašeho názoru stojí funkční partnerský vztah?
Z čeho tyto hodnoty vychází?
 - Myslíte si, že je pro funkční vztah rozdíl mezi tím, když jedinec vyrůstá v úplné nebo neúplné rodině? Proč?
 - Jak si myslíte, že celkově primární rodina ovlivňuje oblast partnerských vztahů?
 - Vy sám/a se v tom vidíte?

- Co jiného kromě rodiny oblast partnerských vztahů dle Vašeho názoru ovlivňuje?

- Postoje k rozvodu (vč. retrospekce k rozvodu vlastních rodičů)
 - Jaký je Váš postoj k rozvodu, rozpadu vztahu?
Je Váš postoj k rozvodu jiný, pokud v něm figuruje aspekt dětí?
 - Jaké byly okolnosti rozvodu/rozchodu Vašich rodičů?
 - Jak rozpad vztahu probíhal? Co se dělo bezprostředně po něm?

- Reflexe vlastních partnerských vztahů
 - Stalo se Vám, že se ve Vašem vztahu opakovaly podobné konflikty či komunikační vzorce, které si pamatujete i ze vztahu svých rodičů?
Jak jste se v této situaci cítili?
 - Je pro Vás vztah Vašich rodičů vzorem?
Proč? Je něco, co jste si z rozvodu rodičů „odnesli“? Jak byste to definovali?
Pokud ne, ke komu, kam si chodíte pro radu ohledně vlastních vztahů, kdo je pro Vás „vzorem“?
 - Porovnejte vztah svůj a svých rodičů. Naleznete v nich podobnosti? V čem se liší? Proč?

Na část otázek, jako např. na délku vztahu rodičů nebo věk, kdy se rodiče rozvedli, jsem se často neptala, ale data jsem získávala nepřímo z odpovědí informátorů v průběhu rozhovoru. Na konci jsem je často pouze rekapitulovala a žádala potvrzení, abych data neúmyslně nezkreslila.

Zároveň jsem si neustále uvědomovala svou výchozí pozici – ať už vědomě či nevědomě, měla jsem určitá očekávání, a to nesmělo ovlivnit výzkum ani kvalitu jeho šetření. Dalším úkolem bylo, abych informátory otázkami nenaváděla k „požadovaným“ odpovědím.

2.1.7 analytické postupy

Po rozhovorech následovala fáze samotné transkripce rozhovorů (tedy jejich nahrávek) a porovnávání přepisu s poznámkami, které jsem si zapisovala těsně po rozhovoru

– tyto poznámky sloužily k zaznamenání nonverbálních projevů, které diktafon nezachytil, a zároveň k prvnímu utřídění hlavních myšlenek.

Dalším krokem byla analýza. Při té jsem se snažila vyvarovat hlavně kvantifikaci kvalitativních dat. Prvním krokem byla redukce prvního řádu – tedy vynechání všeho, co pro výzkum nebylo podstatné. Souběžně s tím jsem s daty dále pracovala. Používala jsem metodu otevřeného kódování, která je pro kvalitativní výzkumy typická – jde o vytváření kódů za pomoci indukce (kódy se dostávají „na povrch“ právě až při zpracování, a nikoliv na základě hypotéz *před* rozhovory). Cílem vytváření těchto konceptů je zachytit v datech to nejdůležitější, tedy to, co je pro nás z hlediska výzkumného problému nejvíce relevantní.

Při kódování jsem se soustředila především na opakující se témata, podobnosti a odlišnosti mezi daty, kauzalitu či na chybějící data. Použila jsem i metodu kontrastu a srovnávání. Dalším krokem a pomocníkem lepšímu pochopení byla rámcová analýza těchto dat. Analýza dat končí ve chvíli, kdy cítíme, že jsme dosáhli „teoretické nasycenosti“.

Cílem kvalitativní metody není potvrzení hypotézy – je jíím vhled do situace a její porozumění.

2.1.8 etické otázky

Abych dodržela etické zásady výzkumu, bylo třeba, abych participantům představila a řídila se těmito *čtyřmi pilíři etiky* v sociálních vědách – před začátkem rozhovoru jsem každému informátorovi představila svůj výzkum a vysvětlila jeho cíle, ujistila jsem ho o anonymitě a důvěrnosti dat, a upozornila na to, že účast je zcela dobrovolná. S tím souvisí i svoboda odmítnutí – tedy, že informátoři mohou kdykoliv svou účast na výzkumu ukončit.

Protože mým záměrem bylo, aby výsledky byly co nejvíce relevantní, neseznámila jsem participanty dopředu s konkrétním cílem výzkumu, ale pouze jsem je informovala, že jde o výzkum partnerských vztahů mladých lidí a postojů k těmto vztahům.

Každý informátor byl zároveň upozorněn na to, že bude rozhovor nahráván – ujistila jsem ho, že nahrávka bude sloužit pouze k účelu přepsání rozhovoru (mojí osobou), přičemž přepis si může kdykoliv vyžádat. Po přepisu a zpracování byly nahrávky smazány, stejně tak jako přepisy zničeny. Od zúčastněných jsem si na začátku vyžádala písemný souhlas s výše uvedeným.

Se samotnými osobními údaji jsem nakládala citlivě. Dbala jsem na jejich zabezpečení i na to, aby se k nim nedostal nikdo jiný. Za účelem anonymity byla pozměněna jména informátorů. Při vyhodnocování dat jsem byla přesná a zamezila jsem tak tomu, abych komukoli „vkládala slova do úst“, či poupravovala jakýmkoliv způsobem jejich výpovědi.

Konečně jsem se snažila informátorům neublížit – u takového tématu, jaké jsem zvolila, je nutno „chodit po špičkách“. Hlasem jsem se přizpůsobovala tempu i hlasitosti vypravěčů, rozhovor i naší vzájemnou komunikaci jsem se snažila přizpůsobit jejich náladě a momentálnímu rozpoložení. Nenabádala jsem je k odpovědi na otázku, která jim nebyla příjemná. Řídila jsem se radou, že citlivé otázky se pokládají až zhruba za polovinou rozhovoru. Dalším důležitým úkolem byla reflexivita – byla jsem ostražitá vůči případným etickým dilematům, byla jsem připravená je řešit a na závěr práce jsem je uvedla.

Pánem času i tím, kdo rozhodoval, o čem se (ne)bude mluvit, byl vždy informátor – ve všem jsem je respektovala.

Na konci rozhovoru jsem informátorům poděkovala za jejich čas a ochotu participovat na výzkumu.

2.2 Analýza

Následuje analýza rozhovorů. Ráda bych upozornila na to, že představené kategorie vyplynuly z konkrétních výpovědí informátorů, a to potom, co byly položeny otázky, které jsem uvedla výše.

2.2.1 analýza rozhovorů a jednotlivých zkoumaných oblastí a jejich interpretace

2.2.1.1 postoje a zkušenosti s partnerskými vztahy obecně

Všichni participanti se jednohlasem shodli na tom, že jejich postoj k partnerským vztahům je kladný, tedy chtějí vztah ve svém životě mít, a tedy vztah, který momentálně mají, chtějí udržovat dál. I dva participanti, kteří v době rozhovorů ve vztahu nebyli, došli ke stejnému záměru, že dlouhodobý vztah mít chtějí, protože si bez ně neumějí představit svůj život. Všichni považují partnerské vztahy za důležitou část života a často si bez něj ani život nedokáží představit. Jedna z nejdůležitějších hodnot je pro ně mít rodinu, vlastní děti.

Partnerský vztahy jsou myslím součástí našeho života a vždycky jí budou. Protože si myslím, že to dělá i to, kým jsme. [Malvína, str. 1]

Postoj... myslím si, že jsou důležité. Myslím, že bez partnera by to asi úplně nešlo, je potřeba mít někoho k sobě, komu je potřeba věřit. [Marika, str. 1]

Ten rodinný život by byl asi dost o něčem jiným, když tam nejsou dva. A ta rodina je u mě dost na prvním místě. [Mia, str. 1]

Já jsem strašně zaměřená na děti, že si vybírám partnerky podle toho, jestli by byla dobrá matka pro moje děti. [Hubert, str. 1]

Pět informátorů odpovědělo, že co se týče vlastních vztahů, mají smíšené zkušenosti. Další dva informátoři mají výhradně pozitivní zkušenost, zatímco další informátor má čistě negativní. Dva informátoři pak potvrzují, že ve svém okolí vnímají hlavně dlouhodobé vztahy, zatímco jedna informátorka vnímá hlavně vztahy v rodině, kde většině příbuzných se vztahy rozpadly, a podle toho si také přizpůsobila svůj postoj k partnerským vztahům. Jedna z informátorek taky rozlišuje mezi lidmi, kteří jsou a nejsou ve vztahu, ve smyslu jejich chování.

Každý uchopil otázku ze svého pohledu. Menší část participantů o rozvodu začala v rozhovoru mluvit už na začátku a v podobném duchu se pak vedlo celé jejich vyprávění. U těchto lidí se také často projevilo, jak dobře si uvědomují, že na ně zážitek rozvodu měl vliv a často to při rozhovoru zmiňovali. Naopak lidé, kteří se například v první otázce soustředili hlavně na svoje vztahy a na vztahy obecně, přicházeli na „propojení“ svých vztahů s vlastní rodinou a zážitkem rozvodu až postupně, spíše za pomoci „aha“ efektu, tedy např.: „Když na to teď takhle vzpomíná... tak si vlastně uvědomuju...“.

Já když to vezmu třeba z pohledu mé rodiny, tak já jsem zvyklá, že se ty lidi jako rozvádějí a scházejí a je to takový nejistý. Nemám vlastně vůbec takovej ten model perfektních rodin... Já to mám prostě takhle s ostatníma i se sebou. Mám takový to, že všechno je to takový hezký, ale prostě může se to pokazit. Jako nechceš to, ale je to takovej reálnej vhléd do toho. [Miriam, str. 1]

A asi je to podle mě vidět i u těch z rozvedený a nerozvedený rodiny, že se chovají trochu jinak v tom vztahu. Když to třeba konkrétně porovnám s přítelem svým, tak ten má nerozvedený rodiče, a přijde mi, že jsou víc otevřený, že se v tý rodině bavěj víc o vztazích, o těch osobnějších věcech. Kdežto u nás, já bydlím s mamkou, tak tam to bylo vždycky víc takový, že jsme podrobnosti víc nerozebíraly. [Marika, str. 1]

No, měl jsem několik vztahů. Vždycky jsem si z toho vztahu něco odnesl. Nebo jsem se snažil z toho vztahu vzít nějaký ponaučení. Myslím si, že to že si člověk projde několika vztahy, je určitě dobrý, protože získá ty zkušenosti. [Hugo, str. 1]

Teď mám první dlouhý partnerskej vztah, protože jsem se předtím do žádných moc nehrnula. Tím, že jsem vlastně spíš těm lidem nevěřila, že to myslej vážně... Nechtěla jsem mít kluka na měsíc, kdo si pak najde někoho jinýho. [Mia, str. 1]

2.2.1.2 definice kvalitního partnerského vztahu

Podle participantů definuje dobrý partnerský vztah to, že se v něm člověk cítí nenuceně, že je a může být sám sebou, ale zároveň se cítit uvolněně, a může si dělat a myslet, co sám uzná za vhodné. Jako stěžejní to vnímá šest participantů. To potvrzuje Baumanovu (2006) myšlenku, že lidé chtějí být spolu, ale zároveň svobodní. Takový vztah definuje i to, že je jeden druhému ve vztahu oporou, což si myslí pět informátorů. Dalšími definicemi dobrého vztahu bylo, že si v něm lidé důvěřují, cítí se v něm šťastně a cítí k sobě navzájem porozumění. To ostatně koresponduje s Říčanovou (2006) definicí hodnotného milostného vztahu mezi dvěma osobami.

Aby se brali takový, jaký jsou, a aby si sami sebe za to vážili. Pro mě to znamená velkou oporu. A v podstatě si asi neumím představit být sama. Protože nevím... že bych neměla toho druhýho k sobě. Byla bych asi taková neúplná. [Marla, str. 1]

Dodává mi pozitivní energie, dodává mi... všechno... Cejtim se v něm bezpečně, sebejistě, šťastně, pozitivně. [Mahulena, str. 1]

Já si myslím, že dobrý partnerskej vztah by měl mít takový podle mě tři roviny. Měli byste si rozumět jako kamarádi, měli byste si umět popovídat i o nesmyslech. Druhá

rovina jsou podle mě společní kamarádi, nějakou partu kolem sebe, s kterou se cítíte dobře. A ta třetí rovina je sexuální, měli by si rozumět i intimně. Na tom to taky hodně závisí...
[Hynek, str. 1]

Ten vztah by měl být o tom, že ty lidi by měli být pro sebe, jeden pro druhého... Je to přesně s těma rozvedenějma rodičema... já prostě chci mít jistotu, že mě ty lidi neopustěj. [Hubert, str. 1]

Já třeba osobně nemám ráda, když mi někdo diktuje, co a kdy mám dělat. A to stejný jako mám já vůči svému partnerovi. A to je pro mě asi to nejdůležitější, cítit se svobodně. Nemám strach z toho, že to, co dělám, by mohlo vadit tomu druhému a mohlo by to vést k nějakým konfliktům, protože to, co dělám, chci dělat já a kdybych žila ve vztahu, kde bych musela přemýšlet, jestli to tomu druhému nebude vadit, tak by to asi pro mě byla překážka. [Mariana, str. 1]

Řičanovi (tamtéž) konečně nahrávají i odpovědi informátorů na téma hodnot ve funkčním partnerském vztahu. Pět informátorů přímo zmínilo lásku – a to nejen jako základní hodnotu vztahu, ale jako něco, co je neustále třeba si připomínat a projevovat navzájem. Čtyři participanti zmínili smysl pro humor. Mezi dalšími důležitými hodnotami byla tolerance, respekt, komunikace nebo ochota dělat kompromisy.

Pro mě dobrej partnerskej vztah stojí na těchto hodnotách: důvěra, komunikace, láska, věrnost... kompromis... podobnej smysl pro humor. A myslím si, že to Vám musí říct skoro každý, kdo s tím má zkušenost, protože jednoduše na tomhle to stojí a bez těchto věcí to nejde. [Mája, str. 1]

Důvěra, láska, porozumění. Obětování se. Nevím, jestli to je dobrý přirovnání. Ale ten člověk, ten partner, může tvořit jakýsi domov, přístav, na základě té důvěry, že vím, že se vždycky vrátím k tomu jednomu člověku a že vím, co od něj můžu očekávat, a vím, že mě nezklame, nebo očekávám, že mě nezklame. A to, že se to tak děje, mi dodává jistou sebedůvěru a pocit, že ten partner je pro mě ten pravý, nebo ten, s kterým chci být, protože mu věřím. A že s ním chci dál budovat ten vztah. [Hugo, str. 1]

Ale jak říkám, pro mě prostě partnerskej vztah definuje štěstí, respekt k tomu druhému a důvěra. Ale taky je pro mě důležitý, že díky tomu si uvědomím, jaká já jsem. Kde v tom životě jsem. [Malvína, str. 1]

2.2.1.3 faktory, které mohou partnerské vztahy ovlivňovat

Hodnoty, které informátoři uvedly, vychází z nich samotných, z jejich potřeb. Tak to alespoň uvedla většina participantů. Druhým nejčastějším výchozím bodem byly vlastní zkušenosti, které zapříčinily uvědomení si toho, co člověk chce. S tím se ztotožnilo šest participantů.

Mezi uvedenými pojmy zaznělo i okolí, myšleno kamarádi a známí, které si člověk vybírá sám, a to konkrétně u tří z dotázaných, a rodina a prostředí, v kterém je člověk vychováván, což zmínilo sedm z dotázaných. Informátoři se tak soustředili jak na vnitřní, tak na vnější prostředí a jeho vlivy. Nutno ale podotknout, že respondenti často uváděli výchozí bod pro pozitivní vzory spíše u širší rodiny nebo u známých právě z blízkého okolí, zatímco ve vztahu k vlastním rodičům a jejich vztahu uváděli spíše hodnoty negativní, nebo lépe řečeno hodnoty opačné těm, které „fungovaly“ ve vztahu jejich rodičů. Je tak zřejmé, že si tyto informátoři absenci vzoru fungujícího vztahu „nahradili“ jednoduše vztahem někoho, kdo má vztah spokojený, aby mohli kopírovat jeho chování, případně aby našli někoho, díky komu budou moci věřit, že každý vztah nemusí končit rozvodem...

V souvislosti s tím, se často v této nebo i pozdější fázi rozhovoru ukázalo, že respondenti uvádějí hodnoty, které ve vztahu jejich rodičů chyběly nebo nefungovaly. Proto za takovou výpověď často následovaly věty typu: „A já to právě chci dělat jinak. Já to takhle dělat nechci. Takhle to právě moc nefungovalo, takže tomu já se chci vyvarovat.“

Na základě těchto informací bych také ráda uvedla skutečnost, že kromě informátora, který v danou dobu vztah neměl a nevedl, v jakém věku měl svůj nejdelší vztah, všech jedenáct participantů začalo svůj současný dlouhodobý vztah před tři a dvacátým rokem života, devět z nich pak dokonce před dvacátým rokem života. To může korespondovat s tím, co konečně pár informátorů i v rozhovorech naznačilo, že děti z rozvedených rodin často „utíkají“ myšlenkami (a samozřejmě nejen jimi) z domova za svými vlastními vztahy, v kterých hledají útěchu, podporu a lásku, kterou doma ať už od jednoho nebo od obou rodičů necítili. To se může jevit jako překvapivé, vzhledem k tomu, že dnešní doba bývá specifikována tendencemi do manželství nevstupovat a do dlouhodobých vztahů se příliš nehrnout. Konečně i sami informátoři často tvrdili, že v jejich okolí jsou buď většinově, nebo

alespoň z půlky lidé, kteří se v dlouhodobém vztahu nachází. Průměrný věk vzorku je ale pouhých 23,5 let.

To, jak to má člověk srovnaný, určitě vychází z výchovy. Ale je strašně těžko říct, jestli to vychází z nějakých rodinných nastavení nebo ne. Protože podle mě to vychází z výchovy, ale zároveň z prostředí, který tě obklopuje jako dítě, a to jakým způsobem ty osobně reaguješ na to, co se v tom dětství děje. Si myslím, že největší vliv na to má ta osobnost toho jedince, protože na tom právě záleží, čím se nechá ovlivnit a čím třeba míň. [Mariana, str. 2]

Vychází to z obou dvou. A přišla jsem na ně praxí. Protože jinak by to nefungovalo. V praxi. Asi i to, co jsem si vzala od rodičů, tak vím, že je potřeba mít tu úctu, protože když ta úcta není, tak je něco špatně, i ty děti to vnímají špatně. A to je právě to, co bych chtěla změnit, nebo co jsem chtěla změnit, ve svém vztahu, a proto jsem ten vztah založila na tom, že je jinej. [Marla, str. 1]

Já jsem neměl žádný pořádný vzor, abych věděl, jak ten vztah má správně vypadat. Moji rodiče se mi rozvedli, táta má hezkej vztah se svojí druhou manželkou, to je pravda, a můj brácha má takovej vztah se svojí partnerkou, že se pořád hádají, rozcházejí a scházejí. To je celý. To jsou moje vzory. Takže... ono to je strašně vtipná odpověď, ale z telenovel. Já jsem vlastně celý dětství přešel z toho, že jsem koukal na televizi. Takže to je z filmů, z telenovel, z pohádek. [Hubert, str. 2]

A podobně se to dá vztáhnout i na ty moje rodiče... že jsem vlastně ztratila nějakou důvěru u toho táty... a teď jí podle mě hledám a je to pro mě hodně důležitý... Možná ta opora bude i v tom, že když se naši rozvedli, tak jsem byla doma často sama, že mamka z toho taky asi nebyla úplně nadšená, měla nového přítele, trávila s ním spoustu času... [Marika, str. 2]

2.2.1.4 vliv primární rodiny na oblast partnerských vztahů

Polovina informátorů věří, že na partnerské vztahy nemá vliv to, zda člověk vyrůstá v rozvedené rodině nebo ne. Záleží totiž hlavně na situaci – i rozvedená rodina, kde se dva dokáží dohodnout, může děti dobře vychovat a dát jim uspokojující vzor, než rodina, která je nefunkční, ale rodiče i přesto zůstávají spolu. Vyslovili tak myšlenku, kterou interpretovalo již Cunningham a Thorton (2006), a to že děti vždycky preferují šťastné rodiče, i kdyby to mělo znamenat, že půjdou od sebe. Tři informátorky se shodly na tom, že záleží hlavně na vnímání

a osobnosti daného jedince, bez ohledu na to, v jaké rodině vyrůstá. I tito participanti nicméně souhlasí s tím, že děti z nerozvedených funkčních rodin mají velkou výhodu v tom, že u svých rodičů vidí správný vzor, vidí, jak se mají věci řešit, jak má spokojený vztah vypadat a mohou se tím řídit, kopírovat jejich chování a dobré návyky. Právě tak to vnímá sedm informátorů. Podle šesti informátorů to má velký vliv. Jako největší nevýhodu děti z rozvedených rodin uvádí právě absenci vzoru funkčního vztahu, včetně řešení konfliktů, strach z toho, že budou opakovat vlastní chyby a z toho, že vztah čeká konec, protože to viděli jako jediné možné řešení. Protože tak to viděli u vztahu, který pro ně v té době byl tím nejdůležitějším. Našli se ale i participanti, kteří právě to brali jako vzor, jako ponaučení, jak svůj vztah vést nemají. Dva informátoři zmínili, že strach vidí naopak jako pozitivní věc, protože člověk se pak ve vztahu více snaží. S tím korelovala i výpověď jiné informátorky, která naopak přišla s tvrzením, že její přítel, který je z úplné rodiny, se nesnaží skoro vůbec, protože má vztah za jistý. Díky svému rodinnému zámezí jednoduše neočekává, že by vztah měl skončit. Za druhou největší nevýhodu pokládají participanti častou absenci druhého rodiče, který po rozvodu opustí rodinu a který tak často po delší dobu nebo už nikdy není dostatečným vzorem pro děti stejného pohlaví, kterým pak tato role často velmi chybí. U obou pohlaví pak samozřejmě chybí cit a péče rodiče, který s nimi nadále nebydlí. To, že pak děti často vyhledají někoho, kdo jim tuto roli nahradí mimo rodinu, jsem již psala výše.

Potvrdily se také výsledky výzkumu Wallersteinové a jejích kolegyň (2000), že děti z rozvedených rodin mají často z hádek velký strach, protože se bojí, že budou automaticky gradovat k tomu nejhoršímu – že se vztah rozpadne.

Já toho vyžaduju víc, ty jistoty třeba i tolikrát, když už v tom vztahu jsem... a možná to je právě tím, že jsem z neúplný rodiny. Já prostě potřebuju, aby se ten partner pořád nějakým způsobem snažil, aspoň trochu, abych o něm věděla... a on to prostě bral tak, že jsme spolu a že je to prostě samozřejmost. Neřeší, proč by s tím člověkem neměl bejt, nehledá ten důvod, když to já jo, protože chci bejt spokojená, a když mi něco vadí, tak to řeším... a radši to třeba skončím. [Margita, str. 2]

Z toho by bylo strašný bagatelizování. Jsou rodiny, jako třeba měl můj táta, kdy je jeho táta opustil, když mu bylo pět. Pak jsou rozvedený rodiče, jako ty moje, kde u nás táta stejně nikdy nebyl. Takže já jsem odmalička vyrůstal vlastně s mámou. A pak jsou rodiny, kde se rozvedou,

ale pořád na tom dítěti pracujou, takže jenom to, že spolu ty rodiče nejsou, neznamená... to dítě má dvě rodiny, ale oni na tom pracujou dál. A to je o dost jinačí.

Já třeba nevím, jak to vypadá, když se večer sedne k televizi a táta obejmě mámu. Nebo když se rodiče přede mnou líbaj a já řeknu „ty vole, jste fakt trapný, běžte pryč.“ A o tohle mě ty rodiče okradli. Takže já do toho jdu spíš s tím, kdy se to rozpadne. Já vim, jak to zvládala moje máma, jak zvládala funkci dvou lidí... Ale nevím vlastně jaký to je, když ta máma se sesype, a ten chlap ji podrží, a naopak... A to je ten hendikep, protože pak se ten člověk snaží všechno zvládnout sám. A nedává možnost tomu druhýmu se projevit. [Hubert, str. 2]

Když třeba řešíme problém, tak on na to nahlíží úplně jinak. Já už za tím vidím všechno špatný, co se ode mě všechno odrazilo po rozvodu rodičů. On to nezná. Vidí jenom to dobrý. Ne, že bych do toho já šla s tím špatným, ale jdu do toho s tou obavou, o který se bojím, že se naplní. Což v mém případě je rozchod. [Malvína, str. 2]

Já jsem se třeba tak první rok, možná dva, bála u každý vážnější hádky, že bude následovat to, že ten člověk se se mnou bude chtít rozejít. Protože tak to přece končí... [Mája, str. 3]

Jedenáct informátorů věří, že primární rodina na oblast partnerských vztahů nejen že vliv má, ale často velmi zásadní. Rodina, v které vyrůstáme, nás ovlivňuje v mnoha rovinách našeho života, a tak i v partnerských vztazích hraje důležitou roli. Participantů často uvádí, že to, jak jsou vychovávaní, co „viděli doma“, pak aplikují na své pozdější vztahy. To, že to tak funguje i u nich samotných, přiznali všichni informátoři. Čtyři informátoři se však shodli na tom, že je to hlavně povaha člověka, která určí, do jaké míry se nechá člověk svými rodiči i jakýmikoliv dalšími aspekty ovlivnit. Tyto participanty bych tak rozdělila na skupiny hlavně podle toho, kde cítí své „locus of control“, tedy Rotterovo místo kontroly.

Třeba mě to ovlivnilo... že jsem jednu dobu kolem sebe začala shromažďovat víc chlapů... protože jsem možná neměla ten mužskej vzor... jakože táta mě má hrozně rád, ale pořád jsem hledala víc chlapů, abych měla strašně moc lásky... ale nebylo to vlastně vůbec o ničem. Ale měla jsem prostě potřebu kolem sebe shromažďovat ty chlapy, abych měla tu pozornost. [Margita, str. 3]

Já si myslím, že dost velkej. Jak kde. Ale u mě dost velkej. Protože mě rodiče, nebo teda aspoň jeden rodič se snaží v tomhle trochu pomoci a předejít těm chybám, co udělal on. Samozřejmě

se mi snaží nenuceně vybírat toho partnera, nemyslím, že by mi rozkazoval, já si můžu dělat, co chci v tom vztahu, ale samozřejmě mi doporučuje a nahlíží na to a nějaký ty věci sleduje. [Mahulena, str. 2]

Ano, myslím si, že může ovlivňovat, ale jen do té míry, do jaký míry já sám dovolím. Pokud jsem schopný si o tom sám udělat nějaký vlastní názor, aniž by mi o tom kdokoliv z rodiny něco říkal, dokážu se z toho poučit, vzít si z toho jen to dobré, tak mě to nemůže ovlivnit negativně. Pokud někde vyrůstám, tak s rodiči trávím hodně času, takže je jasný, že jo. [Hugo, str. 2]

Samozřejmě ovlivňuje, maximálně. Rodiče jsou ti, do dávají tomu dítěti úplně všechno. Pokud mu to dávají špatně, tak to dítě si převezme špatný návyky. Nebo si naopak řekne, že to takhle nechce a snaží se chovat jinak. Pokud bude rodina, kde třeba se táta chová špatně k mámě, tak když to bude kluk, tak si ty vztahy takhle naučí a může se taky tak začít chovat, že se k těm ženám chová vulgárně, nebo nebude k nim mít ten dobrý vztah. [Marla, str. 2]

Oblast partnerských vztahů může kromě primární rodiny podle deseti zúčastněných ovlivnit hlavně jejich okolí, například kamarádi a širší rodina. Sedm informátorů se shodlo na společnosti, politické situaci nebo kultuře. Čtyři respondenti zmínili peníze, ekonomickou situaci nebo práci. Na vzdělání mysleli dva informátoři a dva se shodli na tom, že tuto oblast ovlivňuje cokoliv.

Nikdo z informátorů nevěřil tomu, že by jeho postoje a chování byly kompletně izolované od vnějších vlivů. Jak vyplynulo z rozhovorů, naopak si těchto vlivů jsou velmi dobře vědomi a snaží se s nimi pracovat. Je pravda, že rozdíly byly hlavně v rozsahu jejich vnímání. Zatímco někteří participanti zmiňovali pouze své blízké okolí, známé nebo kamarády, které si na rozdíl od rodiny sami zvolili, nebo ekonomickou situaci daného páru, menší část informátorů na první dobrou zmínila i vlivy společnosti nebo kultury. Nutno ale podotknout, že informátorka, která mluvila o kulturních rozdílech, s nimi měla přímé zkušenosti.

Okolí. To si myslím, že v současné době ovlivňuje čím dál tím víc. Že si lidi hrají na něco, co nejsou, jen aby vypadali před svým okolím jinak. A určitě i ti partneři navzájem vůči sobě. Že děláš kompromisy, abys ten vztah udržela, zatímco kdyby byl ten člověk sám, tak takhle nikdy nejedná. [Mariana, str. 2]

Určitě třeba kultura. Každá kultura má trochu jiný hodnoty a ty se hodně ukazují v partnerském vztahu. Lásky může být stejná, ale ty hodnoty jsou hodně jiné a to může způsobovat problémy. Asi i věk. Každý věk má své věci, co ty lidi chtějí. Pak jim ten vztah klekne na tom, ne, že by se nemilovali, ale že mají jiný zájmy. Povaha tam určitě taky hraje roli. [Mia, str. 2]

Jako vždycky všechno Tě ovlivňuje. Tvoje společnost, kamarádi, v rodině ostatní, zbytek rodiny. To je vždycky. Všechno je navzájem propojené. Všechno se vším. [Margita, str. 3]

2.2.1.5 postoje k rozvodu, rozchodu

Rozchod vnímají zúčastnění jako něco normálního nebo k němu zaujímají neutrální postoj. Jedna informátorka zmínila, že pro ni by vlastní rozchod znamenal selhání. Sedm lidí vnímá rozvod jako řešení, možnost, kterou nám dnešní doba umožňuje, přičemž šest informátorů si myslí, že je lepší se rozvést, než vztah držet za každou cenu. Dvě informátorky se také shodly na tom, že rozvod bývá často uspěchaná možnost. Pokud mají při rozvodu brát v potaz aspekt dětí, pro pět participantů je o to rozvod těžší a horší. Pro pět z nich hrají děti při rozvodu velkou roli. Informátoři upozorňují hlavně na to, že rozvod má na děti velký vliv. Hlavně kvůli dětem by tak rozvod měl být dopředu promyšlený, rodiče by mezi sebou měli udržovat kontakt, komunikovat spolu, a to nejen kvůli tomu, že musí být probrána následná péče o děti, což uvedlo pět participantů.

Zatímco u mnoha otázek potřebovali participanté čas na rozmyšlenou a často jim smysl odpovědi docházel, až když ho vyslovili, hodnotila bych tuto otázku za jednu s nejrychlejšími reakcemi. Když byla položena otázka, zda se jejich vnímání rozvodu mění, když v něm figuruje aspekt dětí, všichni okamžitě odpověděli (ano). Předpokládám, že je to z toho důvodu, že s touto situací všichni mají zkušenost, a proto nemusí přemýšlet, jak by mohl rozvod na děti působit. Považuji tak tyto odpovědi za velmi důležité, právě z toho důvodu, že tito informátoři mluví z vlastní zkušenosti, a i když se tato tvrzení nedají automaticky aplikovat na celou populaci, minimálně všichni jedinci z tohoto výzkumu to tak cítili a pokud se někdo z jejich zkušenosti chce poučit, určitě by to měla být jedna z hlavních myšlenek, které si odnese.

A když je tam to dítě, tak se musí brát ohled na to, co bude pak. A nevím, jestli si to ty rodiče uvědomují. Jakože někdy mi přijdou sobecký, že se nemaj rádi, rozvedou se, že jde i o to dítě, když se hádaj, že to vnímá blbě. Když je tam to dítě, o to je to horší, o to to musí bejt promyšlenější. [Miriam, str. 3]

Já si myslím, že je lepší bejt rozvedený, ale tomu dítěti budou dávat pořád stejnou lásku, akorát nebudou spolu a společně na tom budou pracovat, aby to dítě to nejmíň zasáhlo, než aby ty rodiče spolu zůstali, kvůli tomu dítěti, přitom se nenáviděj. A to dítě to den co den vidí. Ale, když už se ty lidi rozváděj, rozcházej, to dítě tam musí bejt to hlavní. Je to křehká bytost. Pořád to na jednu stranu bolí, pořád to v člověku zůstane. [Hubert, str. 3]

Já si myslím, že v tomhle věku to může ovlivnit názor na toho rodiče... když naočkovávaj ty děti proti tomu druhému... Pak podle mě i ty děti můžou mít... že se nechtěj nikomu svěřovat, nechtěj se svěřovat, a pak to dusej v sobě... a pak můžou mít různé problémy... ve škole, chování, choděj za školu... Ještě si myslím, že to může mít i vliv na to, že se přestanou věnovat koníčkům, který je dřív bavily. Když se ty rodiče rozvedou, jak se řeší ty jiný věci, tak na ně nezbyvá tolik času, takže třeba i kvůli tomu, že je na ten fotbal nemá kdo odvézt, nebo se jim tam třeba nechce, rodiče neřeší, jestli tam jdou nebo ne, takže to třeba skončej. [Marika, str. 3]

Mě přijde, že... já jsem v tomhle docela staromódní... a přijde mi, že v týhle době je těch rozvodů strašně moc a žijeme v době, kde skoro všechno jde vzít zpátky. Lidi se berou a pak si najednou přestanou rozumět, a pak aniž by to nějak hlouběji řešili, tak jdou prostě od sebe. A zase generace našich prarodičů, tam byl opačnej extrém, že tam byly nějaký strašný hrůzy, tak spolu zůstávali, protože to tak má být, i když to tak asi být nemělo. Ale přijde mi to jako šílený extrém. [Mariana, str. 2]

K nejčastějším důvodům rozvodu rodičů patří dle názoru informátorů rozdílnost povah nebo jiný životní styl (uvedlo pět participantů) a nevěra (uvedli čtyři participant). Přičemž tyto dva důvody se často provázely. V tom smyslu, že nevěře často předcházela právě rozdílnost povah, životních stylů apod. To tak cela potvrzuje výsledky bakalářské práce studentky Bradáčové. Další uváděné důvody byly například neprojevení lásky nebo změna chování po tragické události či finanční komplikace.

Dětem vysvětlili rozvod oba rodiče jen ve třech případech, jednomu z informátorů pak sice vysvětlili důvody oba, ale rozděleně. Pěti dětem o rozvodu řekla matka, dvě informátorky si na celou věc z předchozích událostí udělaly názor samy. V jednom případě

pak dítěti nechtěl říct nic nikdo v rodině. Čtyři participanti také potvrdili, že na důvody a okolnosti rozvodu přicházeli spíše až postupně, například v diskuzích s prarodiči.

2.2.1.6 rozvod v době puberty dítěte

To se dá považovat za velmi zajímavé a zároveň šokující zjištění. Vzhledem k tomu, že se rozvod odehrával v době, kdy všichni informátoři byli v pubertě, a rozvod tak pravděpodobně vnímali a velmi dobře o něm byli schopni přemýšlet (na rozdíl od menších dětí, které často vnímají to, co rozvodu předchází spíš podvědomě a pak to chybně interpretují, například tak, že si rozvod kladou za vinu), je překvapivé, že tak málo rodičů cítilo potřebu vysvětlit dětem, co se v rodině děje a co se bude dít dál. Na to ve své práci poukazuje i Mlynářová (2014), která píše, že rodiče mají tendenci starším dětem nevěnovat tolik pozornosti, protože jsou soběstační, a nepředpokládají, že by rozchod mohl pubertákovi ublížit, protože sám často v tomto období žádné emoce před rodiči neprojevuje. Sami participanti potvrdili, že rodiče často předpokládají, že děti samy ví, co se děje, že není nic, s čím by se potřebovali srovnat, takže se rozvod jakoby stane, a dál se celá záležitost neřeší. Z výpovědí je ale jasné, že informátoři v sobě rozvod řešili dál, často sami, nebo s někým dalším... Podle Mlynářové (tamtéž) v sobě adolescenti často na základě těchto okolností pocity potlačují, a ty pak vyvěrají až později, a způsobují problémy v jejich vlastních vztazích.

Já jsem to třeba do devatenácti neřešil. A pak to začlo najednou zničehonic... Já jsem si to v devatenácti prožil celý znova. Mi to došlo, chtěl jsem vědět, co se stalo, nestalo. Pak člověk zjistí, že mu to nikdo nevysvětlil, že mu nikdo nic neřek. Když člověk neví, co s tím, pak to může člověku hrozně ublížit. [Hubert, str. 3]

Přestože jsou děti ve věku, kdy se od nich přímo očekává, že vnímají a vědí, co se děje, dvě výpovědi potvrdili to, že tomu tak skutečně nemusí být vždy.

No a tak to dospělo až do takového stavu, že oni se rozvedli a já to nevěděl. Oni furt spolu sdíleli domácnost, ale prakticky každý už žil svůj oddělený život. Pak jsem se to teda dozvěděl po půl roce, jsme si nějak sedli, s oběma, a řeklo se, že se táta stěhuje. S tím, že já jsem to teda absolutně nevěděl. V tu chvíli. Ztropil jsem scénu, že to neberu. A spíš jsem byla naštvanej na to, že mi to nebyli schopní říct dřív, než že to dohnali k tomu, že se rozvedli. [Hynek, str. 3]

Když táta byl nespokojenej, tak mamku podváděl, ale hroznejch let... s tím, že mamka to už pak věděla, ale dělala, že to nevidí, nebo to prostě neřešili... a až po x letech se rozhodli, že se rozvedou. A my jsme to s bráchou celou dobu nevěděli. A mamka to prodlužovala záměrně, abychom byli starší a nebylo to pro nás tak hrozný. Což pro nás bylo nakonec ještě horší, protože to vycejtíš. Tu atmosféru. Když není ten rodič v pohodě, tak to dítě tím taky trpí.
[Margita, str. 3]

Bylo by tak dobře, aby si rodiče uvědomili, že přestože si větší děti (často nedobrovolně) moc dobře uvědomují, co se děje, stále by měli být někým, kdo si o tom s nimi promluví a vysvětlí jim, co se děje, ze strany dospělých a s kým si o tom budou moci kdykoliv promluvit. Výhodou může být to, že lépe chápou souvislosti, takže s nimi bude „rozumná řeč“. Jak vyplynulo z výpovědí, dětem se velmi přičí, když před nimi jeden rodič shazuje druhého a často jsou to vzpomínky, které si moc dobře pamatují a velmi neradi na ně vzpomínají. Z debat, které jsme se s participanty vedly na konci rozhovorů, vyplynulo to, že ideálním řešením se zdá být možnost, kdy si s dítětem promluví oba rodiče, a to nejlépe společně.

Jak se dozvídáme nejen z teorie, puberta je právem nazývána obdobím vzdoru, a může se tak stát, že puberták nebude chtít o ničem slyšet a už vůbec si o tom nebude chtít povídat, což ve svých výpovědích často uváděli i informátoři. Jak ale potvrdila i jedna informátorka později při rozhovoru, tato situace se časem může změnit a dítě musí vědět, že se má na koho obrátit.

Je to asi vtipný, ale já chodím za babičkou... za tou, která to se mnou vždycky rozebírala, a já jsem to nechtěla rozebírat, jako většina dětí to asi nechce moc rozebírat, ani teď se mi občas nechce. Ale fakt je, že chodím za ní, když mám teď něco. Když třeba ještě teď řeším furt ty rodiče. [Miriam, str. 4]

Před osmi participanty se rodiče hádali, přičemž ale rodiče tří informátorů se hádky přinejmenším snažili před dětmi skrývat, nebo odcházeli jinam, pokud byly děti v místnosti. Dvě informátorky rodiče do hádek zatahovali. Před čtyřmi informátory se rodiče buď nehádali nikdy, nebo minimálně.

I to můžeme považovat za alarmující data. Často jsou totiž za nejhorší zážitky považovány právě konflikty mezi rodiči, kterým děti byly přítomny, nebo hůře, do kterých byly zapojovány. Informátoři, kteří hádky jako děti zakusily, na otázku, co se změnilo po rozvodu, často uváděli právě jako první to, že již nemuseli zažívat/poslouchat hádky.

A jak to bylo po rozvodu? Pamatuju si jenom tu neskutečnou úlevu – že už to nemusím poslouchat, že se nebojím se vracet domů, že nemám strach o ně, o to, co bude... myslím, že se ulevilo všem. [Mája, str. 2]

Hodně se přede mnou hádali. A cejtila jsem se u toho strašně. A nejvíc jsem nesnášela, když mě do toho zapojovali. Stavění se na stranu kohokoliv... to bylo psychický vydírání. [Mariana, str. 3]

2.2.1.7 vztah s druhým rodičem po rozvodu

Co se týče vztahu s druhým rodičem, tedy s tím, s kterým nadále nebydleli, přičemž ve všech případech se jednalo o otce, pouze tři informátoři odpověděli, že vztah byl nebo je lepší, než byl předtím. Pro jednoho informátora byl zprvu horší, a až po nějaké době se vztah zlepšil. Dva participanti na vztahu skoro nepocítili změnu. Pro dva participanty je druhý rodič spíš jako kamarád než rodič. Dvěma informátorům připadá vztah spíše horší než lepší. Jak potvrdily i jiné výzkumy, i zde se potvrdily statistiky, a dva participanti s druhým rodičem nejsou v kontaktu.

Pro polovinu informátorů se tak jejich vztah s druhým rodičem zásadně změnil, a to k horšímu. Není tak divu, že i to byla jedna z věcí, kterou informátoři vnímali a zmiňovali jako negativní dopad rozvodu. Bohužel to prokázal i výzkum studentky Číhalové (2013), která zaznamenala velmi podobný vývoj vztahu dítěte k otci.

Vztah s tátou se možná po rozvodu zlepšil. Jak byli každej zvlášť, tak měli prostor sám na sebe... táta byl víc spokojenej a jak jsme nebyli furt spolu... tak se to zlepšilo. [Margita, str. 3]

A tam se zrodil strašnej průšvih. S tátou to byl víkend snů. Chodili jsme do kina, na matějskou, jezdili jsme na výlety. Táta za nás utratil strašný peníze. A v neděli nám to všechno vyčet. Ale pak člověku dojde, když je starší, že to byly jenom takový cetky. Já si z toho nepamatuju vůbec nic, kde jsme byli... Ale pamatuju si spoustu dní s mámou, a v tom je to vtipný. Nedochozí těm

lidem to, že si s náma táta ten víkend měl jenom sednout, nebo se jít projít ven, nebo nás učit kreslit, nebo s náma dělat blbý úkoly... nás by to sice štvalo, ale on by nás tím pádem vychovával. [Hubert, str. 4]

Ten náš vztah se vlastně zlepšil s tátou, protože předtím jsme se tolik nevidali. A teď se mi hrozně věnoval najednou. A jezdila jsem k němu vlastně až do nějakých devatenácti, ani jsem to nerušila ty pátky. [Mia, str. 2]

Ted' spolu s tátou nekomunikujeme. Hodně na to mělo vliv to, že kamarádky maj ty rodiče spolu, a vidím ty tatínky, jak jsou hodní, že jo jako holčička, tatínkova, tak takový klasický věci, takový blbosti, a já zažila takovej nezám, takže jsem taky zaujala takovej nezám, protože nemám úplně potřebu se vnucovat vlastnímu tátovi. [Miriam, str. 3]

Já jsem žila v tom, co se dělo a byla jsem více méně velká holka, takže jsem si názor udělala sama a i jsem byla hodně ovlivněná tím, že jak jsem byla jedináček, tak máma mi pořád měla potřebu vysvětlovat, jak je táta hroznej. A tím to bylo daný. Takže já jsem pak zůstala s mámou. [Mariana, str. 3]

2.2.1.8 reflexe vlastních partnerských vztahů

Když přišlo na řadu téma konfliktů a komunikačních vzorců, které mohli účastníci zažít u svých rodičů, osm účastníků se vyjádřilo, že podobné konflikty nebo komunikační vzorce mohou v partnerském vztahu určitě nastat, ale oni sami je ve svých vztazích nepociťují. A to často proto, že si záměrně vybrali povahově jiného partnera (tedy ve srovnání s rodiči) nebo mají tendence se podobným situacím už dopředu vyhnout a konfliktu tak raději předejít. Pouze jedna informátorka z této skupiny potvrdila, že podobnosti se svým rodičem cítí, ale zcela mimo oblast partnerských vztahů. Čtyři informátoři naopak potvrdili, že si podobnosti uvědomují a podobné konflikty zažili. Nikdo z nich se v této situaci necítil dobře a všichni se na základě této zkušenosti často snaží chovat v budoucnu jinak a „lépe“.

Ale asi se snažím člověka přetvořit, a možná je to kvůli tomu rozvodu, tak jsem nad tím nikdy nepřemýšlela, je to možná tak, že se snažím hrozně moc, aby ty vlastnosti toho partnera nebyly podobný jako toho táty, nebo celkově tý rodiny, jako jsem měla já. Celkově vzdělání,

jak přemejšlí, názory. Což je možná špatně. Že mi to vyčítá, že nemůže dělat přesně to, co chci.
[Mahulena, str. 5]

Pamatuju si, to byla snad naše první hádka s přítelem, a měla jsem tendenci, vystartovat jako moje máma. A řekla jsem si, že stop. To musí okamžitě skončit, takhle se nemůžu já chovat, protože to nejsem ani já. Ale jenom díky tomu, že jsem viděla, že se to takhle řešilo doma, že to takhle řešila moje máma, tak jsem si myslela, že se to takhle dělá. A ty vzorce tam jsou a do určitý míry je musím hodně potlačovat. Snažím se hodně kontrolovat svoje chování. [Malvína, str. 3]

Tím, že přítel to má dost podobný, ten příběh, tak se o tom dost bavíme. Takže se to ještě nestalo, protože prostě o těch věcech komunikujeme. Takže se to tam neopakuje, protože máme prostě dost podobnou zkušenost asi. Asi kdyby mi to neříkal, tak úplně chápu, že to ten druhý člověk začne zpochybňovat. Takže si myslím, že tohle by se mohlo opakovat úplně snadno. [Mia, str. 3]

Asi se to opakuje vždycky. Vnímám to na sobě kolikrát, že se chovám jako máma. Že se s někým hádáš a pak si to uvědomíš. I když jsem se zařekla, že to nebudu nikdy dělat. Tak jsou to podle mě stejný blbý řeči. [Margita, str. 3]

Všichni participanti se shodli na tom, že vztah rodičů pro ně vzorem není. Jeden z nich zmínil, že pouze na začátku, a dva informátoři ke svým výpovědím dodali, že rodiče pro ně vzorem jsou, ale jako jednotlivci. Participanti si z rozvodu odnesli pozitivní i negativní odkazy. Čtyři participanti se shodli na tom, že si odnáší, jak se chovat ke svým dětem. Tři informátoři považují za důležitou zkušenost to, že vztah nemá cenu držet za každou cenu. Dvakrát bylo zmíněno ponaučení a zkušenosti. Jeden participant si odnesl to, že důvěra je ve vztahu opravdu důležitá a jeden participant zmínil, že je nutné být při výběru partnera ostražitý, tedy že si opatrně vybírá partnera a záměrně se vyhýbá typům, které považuje za problematické. Naopak jedna informátorka zmínila, že si odnáší spoustu vzpomínek, které by si raději nepamatovala.

Možná... ten postoj, že nemá cenu to za každou cenu udržovat. Že to je právě nesmysl.
[Margita, str. 4]

Odnesla jsem si toho hrozně moc. Ale nevím, kde začít. To je nepopsatelný. Člověk si odnese ty zkušenosti, ví, jak se v tom partnerském vztahu chovat, i když je to takový blbý říct, fakt člověk musí přemýšlet dopředu a taktizovat. Protiřečila bych si, protože jsem říkala, že upřímnost je nade vše, ale je důležitý vědět, co říct, jak se chovat, co přehnat... Odnesla jsem si to, že člověk má být ostražitější, hlavně při výběru partnera, vzít si fakt někoho, i když se to fakt strašně špatně odhaduje, tak aspoň trošku odhadnout povahově, určitě ně obě konfliktní povahy, to k sobě určitě nejde. Odnesla jsem si i to, že to člověk potřebuje, že být sám je špatný. A že nejsem člověk, co by si řekl, moje rodiče se rozvedli, tak to radši budu sama, než aby se se mnou rozvedl. Já půjdu do partnerství nebo manželství, zůstanu v něm a chci v něm být, i když vím, že se to může stát. [Mahulena, str. 5]

To mi možná připomíná, že právě ta důvěra je důležitá... že mamka dlouho nevěděla, že ty problémy má... že kdyby to třeba věděla, tak mu mohla pomoci, mohli něco vymyslet společně... [Marika, str. 4]

Vzala jsem si z toho to ponaučení a chci být jiná. Doufám, že budu jiná. Trochu se bojím, abych nebyla jako máma, ale... zase jsme na to dva, aby mě když tak partner usměřňoval. [Marla, str. 3]

2.2.1.9 vzory pro vlastní vztah

Asi není překvapením, že informátoři možná nenašli vzor ve svých rodičích, ale za své vzory v oblasti partnerských vztahů všichni považují někoho, kdo má funkční vztah. Prarodiče, kterým vztah vydržel, byli zmíněni pětkrát. Pětkrát byli zmíněni známí, kteří mají spokojený vztah. Tři informátoři uvedli jako svůj vzor spokojený vztah rodičů svého partnera. Dva informátoři zmínili filmy nebo televizi.

Možná babička s dědou, protože jsou spolu dlouho... Já jsem to měla v sobě zafixovaný, jak mě cvaklo třeba čtrnáct, tak už jsem si hledala nějakýho kluka, s kterým bych mohla být, protože jsem strašně chtěla utéct z domu, to zaprvé. A chtěla jsem mít někoho, s kým jako budu a budu si s ním tvořit to svoje hezký. Takže asi nemám, nekoukám se nikam okolo sebe. Nevím, kam se koukám. Ale tak možná z filmu... [Marla, str. 3]

Já fakt nevím, ta inspirace prostě tak nějak vyplynula... I když možná ze začátku ten můj nejlepší kamarád, si naše tu přítelkyni o pár měsíců dřív, a to je možná ono. Že tam jsem viděl, tam byl ten počátek, ale pak už to plynulo samo od sebe... určitě to tam mělo nějakou váhu... [Hynek, str. 4]

Mám strašně hezkej vzor a to je moje babička s dědou od mojí mámy. Dodneška, když babička o dědovi vypráví, tak to bere tak jasně, jako že tam vůbec nebyla možnost, že by se třeba rozešli. Prostě když byl problém, tak ho vyřešili. Tak se ctili. A ani je nenapadlo, že by třeba odešli za někým jiným. [Hubert, str. 5]

Část informátorek vypověděla, že jsou pro ně vzorem funkčního vztah rodiče partnera. Na to upozornila i Wallersteinová (2000), když napsala, že lidé z rozvedených rodin si často hledají partnera, který je z úplné rodiny. Mají taktéž tendenci navazovat hlubší vztahy s jeho rodinou, přičemž jedním z důvodů může být to, že chtějí, aby jejich děti viděly model harmonického vztahu.

Přítelovy rodiče. A určitě i kamarádi. Ti, co mají dlouhodobý funkční vztah. Protože v dnešním světě jsme takový exoti, ale znám dva, tři stejné páry, který to maj stejně, jsou spolu taky dlouho, a není to divný a funguje jim to. [Mariana, str. 3]

Bude to možná znít divně, ale tím, že hodně času trávím s přítelovo rodinou, co mě vzala za svojí, tak můžu říct, že vzorem jsou mi rodiče mého přítele. Nejsou na veřejnosti takový, že by se drželi za ruce a líbali se, ale držejí spolu a to je pro mě hrozně důležitý. Ten táta jí neztrapní, neponíží, jen se tak dráždí, myslím to v tom správném smyslu. A je vidět, že rodina je pro ně na prvním místě. [Malvína, str. 4]

Informátoři si pro radu ohledně svých partnerských vztahů chodí nejčastěji ke kamarádům, nebo alespoň to potvrdilo osm informátorů. Tři informátoři probírají tyto záležitosti s matkou, jeden s otcem, jeden s babičkou. Dva participant probírají vše kolem partnerského vztahu přímo se svým partnerem a dva si pro radu nechodí nikam.

Zde můžeme odlišit dvě skupiny informátorů podle toho, jaký mají vztah k rodičům. Pokud se totiž po rozvodu vztah s rodiči zlepšil, často jsou těmi, s kým informátoři svoje problémy probírají. Pokud se vztah spíše zhoršil, participant uvádějí, že k rodičům pro radu nechodí, a to proto, že oni byli těmi, kdo se rozvedl, takže by to podle nich postrádalo smysl.

Když si o tom chci popovídat, tak s tím jdu za mámou. Řeknu to i jí samozřejmě. A babička si to vyslechne, snaží se to vždycky rozebrat nějakým způsobem psychologickým, to většinou neuspěje, ale může se o to pokusit. A ona má radost, že od ní chce někdo radu. [Miriam, str. 4]

Pro radu ohledně vztahů si k nikomu nechodím. Možná, když už jsem se ptal ohledně mé partnerky na něco, tak jsem se ptal táty... Samozřejmě svojí mámě taky důvěřuju, ale prostě spíš si chodím pro radu k tátovi, protože táta je teď z těch dvou ten, kdo má funkční vztah. [Hugo, str. 4]

Já to probírám s každým druhým. Pro radu si chodím asi ke kamarádkám a teda mámě říkám úplně všechno. Takže mámě taky. U toho táty to je takový těžký, dát tu svojí dceru někomu. Takže tam jsme se ještě nedostali do takové úplně otevřené fáze. Pro něj bylo těžký už jenom to, že jsem byla dospělá. Ale teď se s tím srovnal a je to super. A teď se musí nastavit jako na to, že třeba někoho mám. Moji rodiče domů nikoho nevodili. Že to bylo spíš, že se domů vodil ten, koho si vezmeš. Takže ani já jsem ani nikoho domů nevodila, protože jsem nechtěla představovat někoho jiného a oni by to pak nebrali vážně. Takže teď to musí brát vážně. [Mia, str. 4]

Furt jsem se s někým radila... a vlastně mi to hrozně pomáhalo, vykecat se, to je fajn... ale pak mi vlastně došlo, když jsem prošla nějakým hrozným vztahem a bylo mi fakt zle, tak mi došlo, že to nemá smysl a že si s tím dokážu poradit sama... a fakt jsem měla ten pocit, že to za mě vlastně někdo vyřeší, když mu to řeknu. A pak jsem si řekla, že jsem snad dost silná na to, abych si to zvládla vyřešit sama... [Margita, str. 4]

2.2.1.10 porovnání vztahu vlastního se vztahem rodičů

Při porovnávání svého vztahu a vztahu rodičů jeden informátor řekl, že se nedají srovnávat, protože jsou úplně jiné. Dva informátoři upozornili na to, že zatímco jejich rodiče na „to“ šli až příliš rychle - kdy se často po velmi krátkém čase narodili oni nebo jejich sourozenci - oni se snaží vztah budovat postupně, po krůčcích. Dva participanté také vnímají, že zatímco jejich rodiče spolu nekomunikovali, oni se se svými partnery snaží probrat všechno. Tři participanté se shodli na tom, že jejich rodiče měli jiný životní styl, neměli podobné zájmy a často si každý žil svým životem. U sebe to cítí přesně naopak. Jeden informátor jako největší rozdíl vidí to, že u rodičů nedostatek respektu k tomu druhému,

druhý vidí jako největší rozdíl ten, že se rodiče o dost více hádali. Jedna informátorka pak dodává, že se nesnaží udržet vztah za každou cenu.

Co se týče podobností, čtyři participanti se shodli na tom, že stejně jako jejich rodiče rádi cestují, jezdí na dovolené, na společné akce s kamarády. U dvou informátorek došlo k přiznání, že partneři jsou hodně podobní vlastním otcům informátorek, a to také často pozorují u svého okolí, což potvrzuje duplikační teorii rodičovského principu. Dva informátoři se shodli také na tom, že se společně účastní různých akcí a společenských událostí. Jedna informátorka dodává, že spolu s přítelem začali chodit v podobném věku, jako její rodiče. Úplně stejně postavenou domácnost, co se týče rozmístění nábytku apod., přiznal jeden informátor.

Chodili spolu na různé akce, na večeri, se známejma na hory... My taky když jedeme někam na dovolenou, tak nejedeme sami dva. My taky potřebujeme ty ostatní lidi, že jsme takový společenský. Já bych řekla, že my se bavíme hodně otevřeně o nějakých věcech, což naši se asi moc nebavili, když se stalo, co se stalo. [Marika, str. 5]

Liší se hodně v té komunikaci. My se snažíme všechno včas probrat, o všem mluvit, skoro nic není tabu. Taky neznáme tichou domácnost, všechno se řeší hned. A určitě se řídíme pravidly, že když ten druhý přijde, vždycky se přivítáme, dáme si pusku na dobrou noc, chodíme pravidelně na rande. [Mája, str. 4]

Že tam vlastně byla svatba a potom jsem se vlastně narodil já. Takže si nemyslím, že je dobrý, když je dítě na cestě a dva se za tím účelem berou. A případně, že tě tenhle tah posune tam, kam jsi nestihla ještě dospět, tahle fáze, na kterou se ty dva nestihli připravit, to samozřejmě může být individuální, tím se to může dost zkomplikovat. [Hugo, str. 4]

To, v čem je to podobný, je vztah k tomu, jak má vypadat domácnost. A teď nemyslím domácnost jako dva lidi, který spolu soužijou. Ale opravdu jako prakticky jak má vypadat ta domácnost – jak má být rozpoložená, nábytek, co tam má a nemá být... Ta naše domácnost vypadá hodně podobně, skoro identicky. A pak je druhá věc a to je vztah ke svátkům... k Vánocům a podobně... že to děláme úplně stejně, že ty hodnoty máme stejný, jako jsme měli doma... Spíš takhle nahodilý části. Další věc třeba cestování, turistika tady po Čechách. To je to samý, co my teď děláme. Máme to rádi. Ale to jsou spíš nějaký tyhle menší věci. Rozdílnosti je určitě víc. [Hynek, str. 4]

Když jsem přítel, s kterým jsem měla nejdelší vztah, přivedla domů, tak moje máma mi řekla, že je to táta. Ne jenom vzhledově, to ani tolik ne, ale chováním. A to není dobře. To fungovat nemůže. Na druhou stranu možná, teď se snažím hledat někoho úplně jiného... a možná na to nakonec nepřijdu ani, a zase se vrátím k tomu tátovi, bude to ten samej, podobnej. Ale máma mi to když tak řekne. [Margita, str. 5]

Žili spolu kulturně a společensky. Že myslím, že společensky spolu žili dobře. A jednak to své dítě zapojovali do všech těchle společenských aktivit. Že i když to bylo pro dospělé, tak jsem tam vždycky byla s nima. A to bych určitě taky chtěla udělat se svejma dětma. [Mia, str. 4]

2.2.2 diskuze

Ve své práci jsem se zaměřila na jedince z rozvedených rodin a na jejich postoje k partnerským vztahům, rozvodu a na reflexi jejich vlastního partnerského vztahu v souvislosti se vztahem vlastních rodičů.

Cílem práce bylo hlouběji porozumět jedincům a jejich zážitkům z rozvodu vlastních rodičů, které reflektovali v souvislosti se svými současnými partnerskými vztahy.

Pro tento výzkum jsem chtěla dosáhnout počtu deseti informátorů. Přestože jeden informátor se rozhodl, že se z osobních důvodů účastnit nechce, podařilo se mi oslovit a rozhovory uskutečnit s dvanácti participanty. Vzhledem k tomu, že je výzkum kvalitativní, jeho výsledky se na obecnou populaci generalizovat nedají.

Ráda bych zmínila pár základních poznatků, které tento výzkum přinesl a které považuji za zásadní.

Rozhovory potvrdily výzkum Benjamina Vaila (2014), že i v naší době mladí lidé pozitivně vnímají závazky a za svůj cíl si kladou vytvořit kvalitní vztah se svým partnerem, který ideálně vyústí ve vlastní rodinu.

Jako první bych ráda uvedla, že participanti si jasně uvědomují, že na jejich partnerské vztahy má vliv jak jejich primární rodina, tak případný zážitek rozvodu. Domýšlejí i důsledky takového vlivu a jsou schopni ho uvést na příkladech. Za nejčastější negativní dopady považují to, že dětem chybí vzor, podle kterého by budovali vlastní partnerský vztah a chybí jim i vzor toho, jak mají v těchto vztazích řešit konflikty. Často si tak projdou fází, ve

kteře se obávají, že každý větší konflikt nutně musí skončit rozchodem s daným partnerem. S tím souvisí i to, že mnoho čelí strachu, že budou chyby rodičů opakovat, což tvrdí i Smith (2004) ve své knize.

Nutno ale podotknout, že na rozdíl od výsledků studie Husákové (2010), v které skoro 70% respondentů odpovědělo, že pro děti je lepší, aby vyrůstali v domácnosti, kterou sdílí oba rodiče, informátoři z mého výzkumu tento názor nesdílí, nebo spíš dodávají důležitý dodatek. Protože viděli, jak vypadá atmosféra v rodině, kde spolu rodiče zůstávají jen kvůli dětem a za každou cenu, a je jim to proti srsti, domácnost, kde spolu rodiče nežijí, pro ně nutně neznamena špatnou výchovnou půdu pro děti, dokud se rodiče „starají“. Pro ně je tak spíše než společná domácnost nutný zájem ze strany rodičů, který pokud přetrvává i po rozvodu, může hodnotně nahradit sdílenou domácnost.

Mezi další negativní důsledky patří špatné vzpomínky, které se častou vážou k hádkám, kterým děti byly přítomny. Obzvláště citlivé tyto vzpomínky jsou, pokud je provázelo nějaké agresivní chování nebo rodiče měli tendenci děti do konfliktů zatahovat.

Posledním výrazným negativním dopadem, který nastínila již Číhalová (2013) ve své bakalářské práci, je zhoršení vztahu s druhým rodičem, který po rozvodu s dětmi již nesdílí domácnost (obzvláště pak u starších dětí, kterým se často vyhne střídavá péče) a typicky jde o otce. Dívky si často stýskaly po tom, že již nebyly tatínkovými holčičkami, zatímco klukům chyběl vzor stejného pohlaví. Pro dívky i chlapce je pak samozřejmě těžké nést i ztrátu zájmu nebo citů od druhého rodiče.

Arditti (1999) tvrdí, že naopak vztahy s matkami se často zlepšují a obzvláště dívky mívají tendenci je nazývat nejlepšími přítelkyněmi. Tento fenomén se nevyskytoval u všech dívek v tomto výzkumu, nicméně můžu potvrdit, že u části z nich to skutečně opisuje pravdu, a to včetně toho, že s nimi mají často ještě lepší vztah než se svými vrstevnicemi.

Jak zmínila ji Wallersteinová (2000) nebo Cuiová (2010), kromě negativních dopadů může mít rozvod i pozitivní dopady. Jak jsme zjistili, účastníci byli schopni vztah svých rodičů zpětně reflektovat a často byli velmi přesně schopni zhodnotit, v čem vztah nefungoval a co by se na něm dalo vylepšit. Právě to Kenyon (2007) přisuzuje zejména věku dětí, když říká, že právě adolescenti si dokáží z těchto zkušeností vzít ponaučení a dokáží zanalyzovat, jak tato zkušenost ovlivní jejich vztahy. Co víc, často byli schopni a ochotni tyto poznatky aplikovat na svých vlastních vztazích, a podobným konfliktům a situacím se tak vyvarovat. Rodiče tu tak často fungují jako odstrašující příklad, jak to nedělat, jak popisuje i

Bradáčová (2014). Přestože mají strach, často se necítí predestinováni k neúspěchu, ale naopak věří tomu, že o vlastním osudu rozhodují sami. A jak popisuje i Wallersteinová (2000), přestože si museli zvolit těžší cestu, tedy cestu vlastního poznání bez předchozího návodu, často jsou nyní ve vztazích, v kterých jsou spokojeni.

Můžeme tedy říci, že většina poznatků korespondovala s dřívější zkoumanou teorií.

Co naopak s předchozí teorií nekorespondovalo, byly poznatky o postojích k rozvodu v souvislosti se vzděláním informátora. V našem případě se tedy výsledky výzkumu Trentové se Southerm (1992) nepotvrdily. Vysloveně kladný postoj k rozvodu sice má jeden informátor - a pravdou je, že je to participant ze skupiny dostudovaných vysokoškoláků. Další tři informátoři však měli taktéž dokončené vysokoškolské vzdělání a jejich postoj k rozvodu nebyl o nic víc tolerantní, než u lidí, kteří mají vzdělání středoškolské. Všichni se shodli na tom, že je to možnost, řešení, a víceméně k němu zaujímají neutrální postoj.

Ráda bych se vrátila ještě k etické otázce výzkumu a ráda dodala, že vzhledem k tomu, že se mi s většinou participantů podařilo navázat důvěrný vztah, nabyla jsem pocitu, že některé velmi intimní detaily se mi participanti rozhodli svěřit spíše z pocitu z daného okamžiku. Rozhodla jsem se, že část výpovědí tak budu cenzurovat. Vzhledem k tomu, že jsem neshledala, že by mohly zásadně výsledky výzkumu ovlivnit, v přepisech úryvků rozhovorů jsem je neuvědla, přestože jsem citovala části rozhovoru, v kterém se tyto informace původně nacházely.

Prvním krokem k zajištění validity výzkumu byla moje příprava jako výzkumníka – tedy jasná vize o tom, na co se ptám, proč a co tím chci zjistit. Důležitá tak byla přesná formulace výzkumných otázek, která však v sobě nesmí „implikovat“ správnou odpověď (např. „Poučili jste se z rozvodu Vašich rodičů?“).

Konkrétní příprava vypadala tak, že jsem formulovala otázky, jejich pořadí (přestože u polo strukturovaných rozhovorů není třeba pořadí přesně dodržovat) a pozornost jsem zaměřila na to, zda otázka (a očekávaná odpověď) poskytuje data, která jsou pro můj výzkum relevantní.

Uvědomovala jsem si, že participant mi popisuje problematiku ze svého pohledu, tak, jak jí sám cítí a vnímá (a to navíc pouze do určité míry, kterou je ochoten mi poodhalit), a tedy jsem si vědoma i toho, že mohlo dojít ke zkreslení.

Mezi dalšími jevy, které jsem měla na paměti, a které mohly ovlivnit výsledky, je sama paměť – vzhledem k tomu, že na část z otázek informátor odpovídá retrospektivně (rozvod proběhl v pubertě, minimálně několik let zpátky), uvědomuji si, že data mohla být informátorem i neúmyslně poupravena.

Záměrně jsem však zvolila tuto metodu, vzhledem k tomu, že mě zajímal *současný pohled a informátorův názor*, nikoliv konkrétní a přesný popis, který by byl co nejbližší realitě.

Do práce jsem uvedla i informace o sobě jako o výzkumníkovi, a to z toho důvodu, že s sebou do výzkumu přináším předsudky, své vlastní teorie a podobně. Výsledky tak nemusely být zkresleny jen např. informátorovou pamětí, ale také mnou (ještě před výzkumem, např. v otázkách). Proto jsem považovala za vhodné o sobě informace v práci uvést.

Chtěla bych také uvést, že jsem se rozhodla, že přestože kvantifikace není pro výzkum kvalitativní povahy typická, rozhodla jsem se, že i přes to ji ve své práci použiji. Mým důvodem jest aktuální počet informátorů, kteří se výzkumu zúčastnili, protože cítím, že je třeba s tímto počtem pracovat jinak než se třemi, čtyřmi participanty. Za větší prohřešek bych považovala užívání pojmů „většina, část“ ve větší míře, protože pak se dle mého názoru právě ráz individuality a hloubky výpovědí snižuje. Mám tedy naopak pocit, že tomu napomáhá, že víme, kolik lidí se s danou konkrétní myšlenkou ztotožnilo, vzhledem k tomu, že nemohu vždy uvádět celé výpovědi. Ze stejného důvodu také uvádím možná delší části výpovědí, než je obvyklé. Čtenáři se snažím ukázat skutečnou hloubku výpovědí, a to včetně kontextu, do kterých byly dané odpovědi zasazeny.

Co se týče problémů, na které jsem při výzkumu narazila, jako první bych určitě zmínila samotné téma rozvodu. Přestože mým záměrem bylo participantům dopředu přesné téma nezmiňovat, vzhledem k tomu, že jedním z požadavků na účast ve výzkumu bylo, že participanté měli mít rozvedené rodiče v určitém věku, často informátorům došlo, že se bude výzkum týkat především tohoto fenoménu, a i z toho důvodu se domnívám, že participanté

někdy začali o rozvodu mluvit ihned na začátku rozhovoru, přestože otázkami na začátku jsem se snažila k tomuto tématu nenavádět.

Po přečtení rozhovorů a analýzy jsem dostala také pocit, že rozhovory mohly jít více do hloubky a zjistit konkrétnější výsledky. Často jsem se ale participantů více nedoptávala, protože jsem neměla pocit, že by o daném tématu chtěli více mluvit a mám pocit, že jsem vždy vycítila, když se participant rozhodli, že mi část pravdy odhalí a za to jim velmi děkuji, nicméně i tak jsem poznala, že se některým detailům nebo skutečnostem vyhýbají záměrně a cítila jsem jako svou povinnost dbát spíše na jejich psychiku a respektovat jejich soukromí než na cíle mé práce, což je doufám vzhledem k mému tématu pochopitelné.

Na další nedostatek jsem upozornila již v úvodu, a to že v mém vzorku participantů chybí informátoři, kteří by se vztahům (ne)záměrně vyhýbali. Určitě bych tak pro budoucí výzkumy navrhovala zaměřit se i na tuto skupinu. V dalších výzkumech by určitě stálo za oslovení starší generace, které prožily stejnou situaci, ale ve vztahu a manželství se nacházejí delší dobu a mohou tak zhodnotit vliv a reálný dopad z dalšího pohledu.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo hlouběji nahlédnout do myslí jedinců z rozvedených rodin, konkrétně na jejich postoje, a to zejména v oblasti partnerských vztahů. Právě z toho důvodu jsem zvolila kvalitativní metodu, což se ukázalo jako správné rozhodnutí.

V teoretické části jsem uvedla studie, výzkumy, bakalářské a diplomové práce a knihy domácích i zahraničních autorů, kteří se rozhodli tímto tématem zabývat přede mnou. Právě to pro mne bylo základy, na které jsem výzkum mohla začít stavět.

V metodologické části jsem vysvětlila, jakou metodu jsem pro svůj výzkum zvolila a popsala jsem, jak výzkum s danými participanty probíhal.

Konečně v empirické části jsem se soustředila na samotnou analýzu rozhovorů, které jsem provedla se všemi dvanácti participanty. Výsledky výzkumu jsem porovnála s publikacemi, které jsem uvedla v teoretické části.

Na závěr bych ráda opět zmínila, že většina výsledků potvrdila předchozí studie a podpořila tak již vzniklé teorie, které se týkají rozvodové tematiky a jeho dopadů na děti. Díky výzkumu jsem zjistila, že se lidé v mém věku často cítí být rozvodem ovlivnění, nebo jsou si minimálně vědomi toho, že rozvod a primární rodina jistě na partnerské vztahy vliv má. Mají negativní vzpomínky, cítí se znevýhodnění oproti lidem z úplných rodin, kteří doma zažili vzor spokojené rodiny, a někdy mají po rozvodu horší vztah se svým druhým rodičem. Zároveň však věří, že se dokáží z této zkušenosti ponaučit a jejich vztahy často popohání pílě a ochota na něm pracovat, nikoliv strach.

Použité zdroje

AMATO, P. R., LOOMIS, L. S., BOOTH, A. *Parental divorce, marital conflict and offspring well-being during early adulthood* [online]. *Social Forces*, 1995. 73(3): 895- 915 [cit. 2017-04-10] Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/sf/73.3.895>

ARDITTI, J. A. *Rethinking Relationships between Divorced Mothers and their Children: Capitalizing on Family Strengths* [online]. *Family Relations*, 1999. 48: 109-119 [cit. 2017-04-19] Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/sf/585074>

BAUMAN, Z. *Liquid Love*. Cambridge: Polity Press, 2006.

BRADÁČOVÁ, K. *Rozvod rodičů a partnerské vztahy dětí*. Olomouc, 2014. 70 stran. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

CUI, M., FINCHAM F.D., DURTSCHI, J.A. *The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference?* *Personal Relationships* [online]. Florida State University, 2010. [cit. 2016-06-10] Dostupné z: <http://www.fincham.info/papers/2011-pr-cui.pdf>

CUNNINGHAM, M., THORNTON, A. *The influence of parents' marital quality on adult children's attitudes toward marriage and its alternatives: main and moderating effects* [online]. *Demography*, 2006. 43(4): 659- 672 [cit. 2017-05-01] Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/dem.2006.0031>

ČÍHALOVÁ, T. *Zkušenosti adolescentů s rozvody rodičů*. Brno, 2013. 49 stran. Bakalářské práce. Masarykova univerzita v Brně. Mgr. Tereza Škubalová.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Tab. Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2015. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-06-10] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uhhrna-rozvodovost-v-letech-1950-2015>

DEMO, D. H., ACOCK, A. C. *The impact of divorce on children*. *Journal of Marriage and the Family* [online]. 1988. 50, 619-648 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/D_Demo_Impact_1988.pdf

DULKAJOVÁ, L. *Vztah mezi partnery v moderní české společnosti*. Brno, 2012. 69 stran. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. PhDr. Milan Valach, Ph.D.

GARDNER, R. A. *Rozvod - a čo ďalej?* Martin: Osveta, 1991.

GIDDENS, A. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press, 1993.

GIDDENS, A. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Praha: Slon, 2000.

GLAJCHOVÁ, A. *Dopady rozvodu rodičů: rozvod a manželství očima dětí*. Plzeň, 2012. 66 stran. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. PhDr. Jaroslava Hasmanová Marhánková, Ph.D.

- HAJNÁ, D., PhDr. „Recenze“ [online]. 2016. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: http://www.gradac.cz/rodinna-terapie_5047/kniha/katalog/
- HARRIS, J. R. *Where is the child's environment? A group socialization theory of Development*. American Psychological Association, Inc. [online]. 1995. [cit. 2017-03-31] Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/fc0d/7e9a659c07b8255e6d59571db890f971a5f4.pdf>
- HUSÁKOVÁ, Z. *Partnerské vztahy v kontextu současné společnosti*. Brno, 2010. 105 stran. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.
- KATRŇÁK, T. *Sociologické proměny podoby české rodiny*. – In: Sborník studií. *Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011.
- KENYON, D., RANKIN, L., KOERNER, S.S., DENNISON, R.P. *What makes an adult? Examining descriptions from adolescents of divorce* [online]. *Journal of Youth Adolescence*, 2007. 36. 1813-823 [cit. 2017-02-03] Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10964-006-9074-1>
- KLIMEŠ, J. *Mysl podváděného partnera* [online]. 2008. [cit. 2017-04-23] Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/nevera.pdf>
- KURDEK, L. A., SIESKY, A. E. *Sex role self-concepts of single divorced parents and their children* [online]. *Journal of Divorce*, 1980. 3: 249-261 [cit. 2017-04-09] Dostupné z: https://dx.doi.org/10.1300/J279v03n03_05
- LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.
- LOVASOVÁ, L. *Láska a partnerství*. – In: Sborník studií. *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2006.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie, 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada.
- MASLOW, A. H. *Toward a Psychology of Being*. New York: D. Van Nostrand Company, 1968.
- MÁKOVÁ, V. *Psychologický pohled na vývoj rodiny a potřeby dětí*. – In: Sborník studií. *Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011.
- MATĚJKOVÁ, E. *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Praha: Grada, 2007.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997.
- MÉZLOVÁ, J. *Výběr partnera se zvláštním zřetelem k primární rodině*. Praha, 2008. 117 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. PhDr. Ivan Slaměník, CSc.
- MLYNÁŘOVÁ, R. *Dopad rozvodu na dítě*. Čelákovice, 2014. 63 stran. Sociální práce. VOŠ, Čelákovice. Mgr. Alena Bicanová.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006.
- NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007.

PACNEROVÁ, M. *Jednání narušující partnerské vztahy a možnost i řešení problémových situací*. Olomouc, 2009. 46 stran. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Mgr. Leoš Zatloukal.

PIKOUNIS., G. W. *How Does Divorce Affect the Individual Relationships of the Children Involved?* [online] 2010 [cit. 2016-10-15] Dostupné z:

https://www.lycoming.edu/schemata/documents/Pikounis_CCOM440_Final.pdf

PROCHÁZKOVÁ, J. *Porozvodová péče o děti*. – In: Sborník studií. *Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2011.

PROKEŠ, J. *Vývojová a sociální psychologie pro učitele: učební text k výuce*. Dopad na dítě [online]. Brno: Fakulta informatiky MU, 2000. [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/socka/socka3.html#Rodina>

ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2006.

SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994.

SEVER, I., GUTTMAN, J., LAZAR, A. 2007. *Positive Consequences of Parental Divorce Among Israeli Young Adults: A Long-Term Effect Model* [online]. *Marriage and Family Review*, 2007. 42, 7-28 [cit. 2017-04-15] Dostupné z: https://dx.doi.org/10.1300/J002v42n02_02

SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004.

ŠŤASTNÁ, A. *Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí*. 2006. – In: HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G. *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOU AV ČR, 2006.

TAVEL, P. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

TEYBER, E. *Děti a rozvod (jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů)*. Praha: Návrat domů, 2007.

TRENT, K., SOUTH, S. J. *Sociodemographic status, parental background, childhood family structure, and attitudes toward family formation* [online]. *Journal of Marriage and the Family*, 1992. 54(2), 427 – 439 [cit. 2017-04-15] Dostupné z: <https://dx.doi.org/10.2307/353074>

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. II, Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008.

WALLERSTEIN, J., LEWIS, J., BLAKESLEE, S. *The unexpected legacy of divorce: A 25 year landmark study*. New York: Hiperion, 2000.

WEISS, R. S. *Growing up a little faster: The experience of growing up in a single-parent household* [online]. *Journal of Social Issues*, 1979. 35: 97-111 Dostupné z: <https://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4560.1979.tb00815.x>

WILE, D. B. *Couples therapy*. New York: Willey, 1981.

ZELEŇÁKOVÁ, Š. *Rozvod a jeho dopad na děti v adolescentním věku*. Brno, 2007. 61 stran.
Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Mgr. Tomáš Dvořáček, Dis.

Přílohy, tabulky

Tab. Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2015

